

JOZEF ŠPIRKO

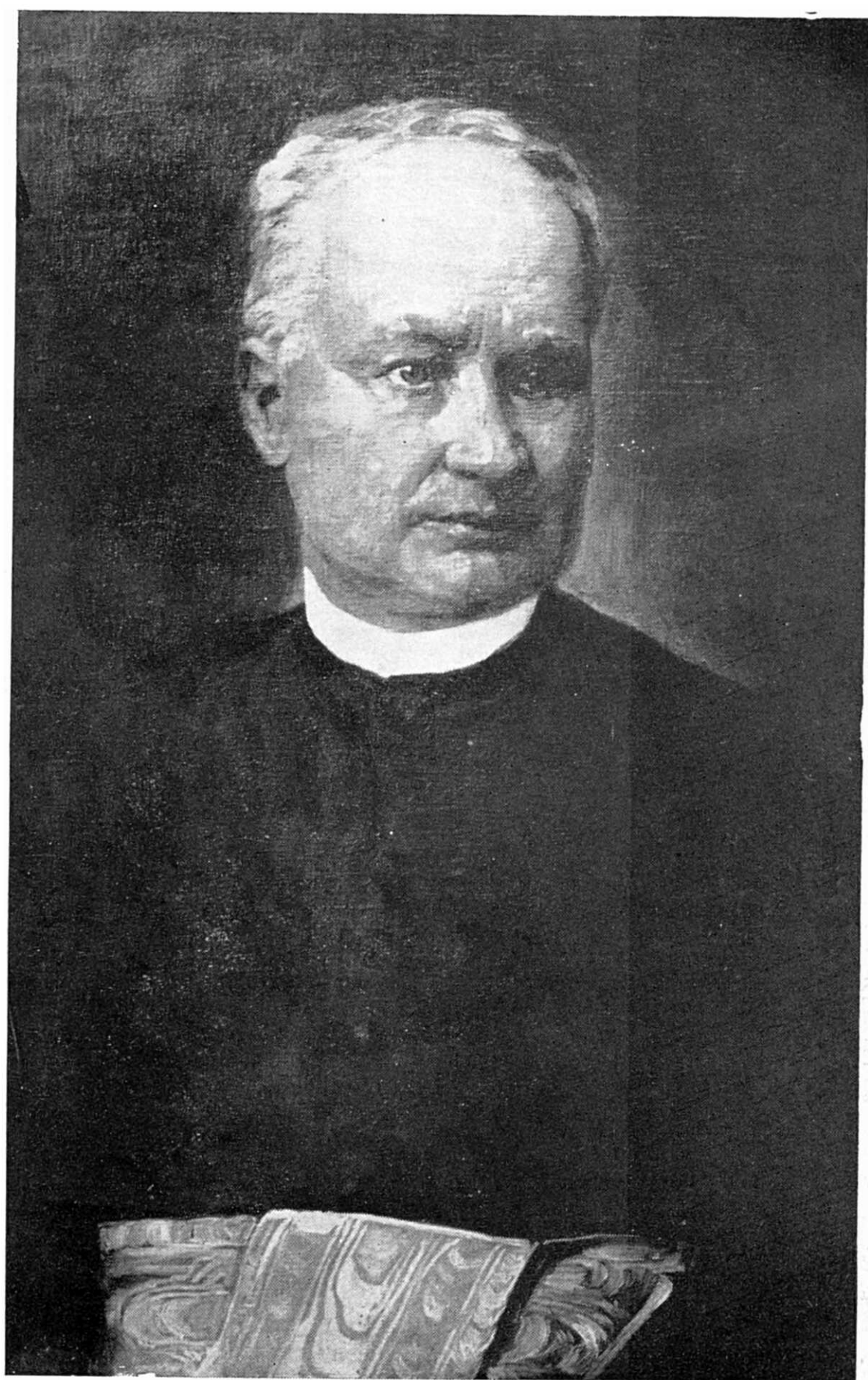
ŠTEFAN MIŠÍK

ŽIVOTOPIS

SPOLOK SV. VOJTECHA

Š T E F A N M I Š Í K

je z tých viacerých typických kňazov, ktorí v čase neslobody pred prvou svetovou vojnou strážili svojou nezištnou láskou, neoblomnou smelosťou a vytrvalosťou národné, sociálne a hospodárske záujmy slovenského ľudu. Pochádzal z chudobnej liptovskej slovenskej rodiny a svoj pomerne dlhý život prežil uprostred biednych, kapitalizmom vykorisťovaných spišských baníkov. Biedu svojho ľudu nielen videl, ale aj sám denne skusoval. Národná, sociálna a hospodárska poroba slovenského ľudu vtlačila mu do ruky ostré pero, ktorým Mišík na stĺpcoch všetkých vtedajších slovenských novín nemilosrdne šľahal každého, v kom videl príčinu biedy národa. V svojich udržoval

JOZEF ŠPIRKO

ŠTEFAN MIŠÍK

ŽIVOTOPIS

SPOLOK SV. VOJTECHA

1950

ŽIVOT

Štefan Mišík sa narodil dňa 1. decembra r. 1843 v Ondrašovej pri Lipt. Sv. Mikuláši.¹ Mišíkovci boli starou ondrašovskou rodinou a aj dnes je tam niekoľko rodín tohto mena. Jeho predkovia stáli v službe tamojšej šľachtickej rodiny Pongrácovcov.² Otec, Matej, bol akýmsi hospodárskym správcom na majetku Pongrácovcov. Pongrácovci si Mateja Mišíka veľmi vážili a bez jeho rady nič nepodnikali. Vyznal sa aj v pivovarníctve.^{2a} Soznámil sa s chyžnou u Pongrácovcov, Barborou Vámosy-Nagyovou, rodom Maďarkou a zemankou, pochádzajúcou z Borsód Csaby. R. 1843 sa sosobášili a ostali aj naďalej v službách Pongrácovcov. Okrem syna Štefana mali Mišíkovci ešte dcérku, ktorá sa narodila 15. februára 1848.

Matka katolíčka, nábožensky hlboko založená, starala sa o dobrú katolícku výchovu, kým otec evanjelik^{2b} vplýval na svoje deti svojím slovenským národným povedomím.

Štefan Mišík skončil ľudovú školu vo svojom rodisku a r. 1856 dostal sa do strednej školy na levočské gymnázium. Práve vtedy prechádzalo tamojšie gymnázium cez dôležité zmeny, ktoré v nemalej miere vplývaly na budúce charaktery a národné uvedomenie žiactva. Do r. 1848 levočské gymnázium mali v rukách premonštráti a vyučovacou rečou bola latinčina. V Bachovej ére vydaný cisársky „Entwurf“

premenil katolícke gymnázium premonštrátov na „ci-sársko-kráľovské štátne gymnázium“ s vyučovacou rečou nemeckou, pričom sa dosť intenzívne vyučovala aj slovenčina. Miesta premonštrátskych profesorov zaujali svetskí profesori, ktorí prišli do Levoče z Česka a Moravy.³ Hoci vyučovacou rečou bola nemčina a slovenský jazyk vyučovali len dve hodiny týždenne, profesori českej národnosti mali možnosť vstúpiť do študujúcich záujem o slovenskú a slovanskú vec. I z osobného presvedčenia — ako Česi, a aj z úradu — ako exponenti Bachovej politiky, potláčali v žiakoch záujem o maďarské veci. Tu získal Mišík svoju slovenskú a slovanskú orientáciu, ktorej ostal verný cez celý život. I keď mal otca Slováka, jednako len potreboval slovenské utúženie, lebo matka mu bola Maďarka a ani rodina Pongrácovcov nemohla posilňovať jeho slovenské presvedčenie.

Mišík navštevoval šiestu triedu gymnázia, keď levočské gymnázium v zmenených politických pomeroch dostalo nový smer. Znovu ustanovená kráľovská miestodržiteľská rada v Uhorsku dňa 18. októbra 1861 odstránila českých profesorov z levočského gymnázia a za vyučovací jazyk vo všetkých triedach uviedla reč maďarskú. Za nových profesorov boli ustanovení rodení Maďari (Borsódy Miklós, Mezey István) alebo spišskí Nemci s maďarským smýšľaním (riaditeľ Karol Wiedermann, Anton Kurz, kňazi Anton Landiger, Maximilian Linkess).⁴ Miestodržiteľská rada síce určila, že za výpomocnú reč popri maďarčine má sa používať aj reč okolitého ľudu, v levočskom gymnázii slovenská a nemecká,

jednako z novej učebnej osnovy vysvitá, že najmä so slovenčinou zaobchádzalo sa veľmi macošsky.

V prvej a druhej triede ju vôbec nevyučovali ako povinný predmet a len katechétovi sa dovoľovalo prednášať náboženstvo podľa materinskej reči žiakov. Od tretej do ôsmej triedy vyučovali ju týždenné v dvoch hodinách, ale len pre žiakov slovenskej národnosti. Ponechávalo sa na ľubovôľu samých žiakov, či sa prihlásia na vyučovanie slovenčiny, alebo nie. Miestodržiteľské nariadenie prízvukuje síce, že na žiakov neslobodno násilne vplývať pri voľbe výpomocných rečí,⁵ jednako maďarskí profesori prakticky znemožnili vyučovanie slovenskej reči. Vysvitá to zo skutočnosti, že hoci žiactvo levočského gymnázia z dvoch tretín prichádzalo zo slovenského okolia, v školskom roku 1866/67 prihlásilo sa na vyučovanie slovenčiny v tretej triede 5, v štvrtej 12, v piatej jeden, v šiestej 4 a v siedmej a ôsmej nikto, dohromady 22 žiakov z celkového počtu 397 študentov.⁶

Nakoľko žiactvo samo mohlo rozhodovať, či chce počúvať niektoré predmety v slovenskej reči (náboženstvo, a v prvej a druhej triede aj iné predmety), nastalo medzi ním triedenie duchov. Prevažná väčšina žiactva slovenského pôvodu — iste pod tlakom maďarsky smýšľajúcich profesorov a verejnej mienky — spreneverila sa svojmu rodu. Ale niekoľkí aj pri všetkých výstrahách so strany profesorov sa osvedčili za slovenskú vec a tým vernejšie a nebojácnejšie sa k nej hlásili. Násilné natískanie maďarčiny vzbudilo v nich odpor nielen k vládnemu systému, ale aj k samej maďarskej reči a kde sa im len

naskytlá možnosť, dali cítiť, že nechcú požívať prednosti, ktoré by im poskytovala znalosť maďarčiny. Medzi nimi bol aj Štefan Mišík. Maďarčinu dokonale ovládal, veď sa ju mohol naučiť už od samej matky, rodenej Maďarky. V šiestej triede sa už musel učiť skoro všetky predmety po maďarsky. A jednako, keď sa dostal do spišského seminára a keď sa bolo treba osvedčiť, aké reči ovláda a v akých rečiach bude môcť účinkovať ako budúci kňaz, Mišík neuvádzal znalosť maďarčiny za celých šesť rokov seminárskeho života.⁷

Štefan Mišík študoval s dobrým prospechom⁸ a po skončení šiestej triedy gymnázia hlásil sa do spišského seminára. Za klerika ho prijal spišský biskup Ladislav Zábojský, ktorý ho už poznal ako mladíka v rodine Pongrácovcov a za gymnaziálnych štúdií ho napomáhal.⁹

V spišskom seminári bol od r. 1862 do 1868. Prvé dva roky seminárskeho pobytu navštevoval filozofický kurz.¹⁰

V čase Mišíkových teologických štúdií mal spišský seminár vynikajúcich profesorov a pedagógov, ktorí prajne vplývali na kňazskú výchovu dorastu a na jeho neskoršie sociálne založenie.¹¹ Jeho spolužiakmi na filozofickom kurze, okrem jediného Nemca (Ignáca Zimermanna zo Smolníka), boli všetci slovenského pôvodu: Ján Brezňák zo Spišského Hrhova, Matej Brinčka z Fridmana, Jozef Gornály z Pribiša, František Háber z Nižných Lapš, Jozef Krasnec z Nem. Ľupče, František Laufik zo Slovenskej Vsi, Pavol Vaško zo Spiš. Podhradia. Medzi konseminaristami bol aj Koloman Belopotocký (neskorší vo-

jenský biskup, s ktorým Mišík udržiaval styky), Vincent Kušinský, František Zvada, neskorší spišský kanonik, a Andrej Kuruc, ktorý, kým neprišiel do spišského seminára Mišík, bol jediný, čo budil medzi chovancami záujem o slovenské veci. Mišíkovým príchodom sa dovtedajšia pokojná hladina spišského seminára veľmi rozvlnila, najmä v národnostnom ohľade. Prispely k tomu v hlavnej miere politické pomery;¹² no stredobodom slovenského hnutia v seminári stal sa Štefan Mišík. V školskom roku 1864/65 predstavenstvo seminára sa v ročnej zpráve žaluje, že Mišík vyvoláva medzi klerikmi politické hádky, ruší domáci pokoj a v tomto ohľade nevšíma si ani napomenutia nadriadených.¹³

Pokiaľ by bolo znamenalo Mišíkovo seminárske počínanie len prejav lásky k slovenskej reči a slovenskej veci, nebolo by vyvolalo so strany seminárskej správy ostrejšie opatrenia. Hoci predstavení boli zväčša Nemci (spomínanú poznámku v klerickej matrike urobil prefekt Ján Vajdovský, spišský Nemeč z Kežmarku), k slovenským klerikom a ich národným citom boli lojálni. Biskup Ladislav Zábojský, šarišský Slovák, slovenské kultúrne hnutia úprimne podporoval, pokiaľ nevyúsťovali do politických nespávov, ktoré škodily cirkevnej veci. Sám sa o to staral, aby sa chovanci spišského seminára rečovo vzdelávali a neodnárodňovali.¹⁴

Medzi vtedajšími Mišíkovými predstavenými bol aj Štefan Košťalik, ktorého samo slovenské národné orientovanie klerikov mohlo len tešiť.¹⁵ Ale keď národnostné veci rušily bratské spolunažívanie seminárskych chovancov, zapríčiňovali nespávy a ohro-

žovali seminársky poriadok, vtedy aj predstavenstvo bolo povinné zasiahnuť a v záujme pokoja urobiť potrebné opatrenia. Sám biskup Zábojský vybičovanie politicko-šovinistických vášní, kdekoľvek a u kohokoľvek sa javily, ostro odsudzoval.¹⁶ Za neskorších spišských uhorských biskupov a seminárskych predstavených počínanie Mišíkovo by bolo malo veľmi vážne následky. Mišík sa s obľubou venoval okrem teologických štúdií aj štúdiám profánnym,¹⁷ čo mohlo budiť v predstavených dojem, že nemá dosť kňazského povolania. No Mišík bol prvotriednym žiakom, skvelým rečníkom a vlastne najvynikajúcejším klerikom seminára,¹⁸ preto ho zo seminára neodstránili. Neškodilo mu to hneď, ale zanechalo trvalý dojem v predstavených, že je šovinistom a rušiteľom pokoja. V neskorších rokoch v slovenskom národnom uvedomení videli „panslavizmus“ a tým sa dalo za biť každého. Tak je pochopiteľné, že Mišíka v neskorších časoch aj pri jeho skvelých vlastnostiach, dôkladnej učenosti, pracovitosti a statočnosti jednako zaznávali a určili mu miesto účinkovania, na ktorom mysleli, že bude celkom izolovaný od sveta.

Pestovanie slovenskej kultúry bolo v spišskom seminári tradičné hneď od jeho založenia. Už z prvého profesorského sboru Jozef Klinovský bol členom Učeného tovarišstva¹⁹ a tohto ducha iste prenášal aj na chovancov seminára. V päťdesiatych rokoch minulého storočia podľa príkladu iných seminárov aj v Spišskej Kapitule utvorila sa Slovenská literárna spoločnosť.²⁰ Spišskí bohoslovci zapojili sa aj do „Kola“ cirkevno-literárnej spoločnosti v bansko-bystrickom seminári. Po sľubnom rozbehu čo-

skoro nastala v spišskom seminári v slovensko-kultúrnom ohľade istá stagnácia, o ktorej sa vyslovili peštianski bohoslovci takto: „Zo Spiša po prvotnom zápale niet nijakých zvestí . . . , v Nitre a vo Spišskom Podhradí (rozumej seminári v Spišskej Kapitule) je dosť prebudených mladíkov bohoslovcov, lež niet náležitého základu pre spoločnú prácu“.²¹

Táto ospalosť spišských seminaristov v slovenskom kultúrnom živote trápila Mišíka, a to tým viac, že začiatkom šesťdesiatych rokov minulého storočia maďarizácia sa so dňa na deň silnejšie tlačila do seminárov. Svojich spolužiakov a spoluseminaristov chcel povzbudiť, aby študovali slovenskú literatúru a prispievali do slovenských časopisov. Slovenské časopisy pre nedostatok prispievateľov a čitateľov prestaly vychádzať.²² Už ako teolog nadviazal styky s poprednými katolíckymi spisovateľmi a vychovávateľmi slovenského ľudu, s Dr. Andrejom Radlinským, vydavateľom kat. časopisu „Cyrill a Method“, ďalej s Františkom Sasinkom, vydavateľom kat. časopisu „Vojtech“. Soznámil sa s Frant. R. Osvaldom, Andrejom Kmeťom, ktorý svojou láskou k slovenskej hrude, slovenskému folkloru urobil na Mišíka hlboký dojem a vlastne stal sa jeho životným vzorom. Na stĺpcoch týchto časopisov stretol sa so svojimi rovesníkmi: Pavlom Blahom a Vincentom Havlíčkom. Podľa ich príkladu aj sám začal prispievať do novín.

Začiatkom šesťdesiatych rokov min. storočia vzbudil sa na Slovensku a v celom slovanskom svete mohutný pohyb za oslavu tisícročného jubilea príchodu sv. Cyrila a Metoda do Veľkej Moravy.

Spišské kňazstvo sa hlásilo vo veľkom počte svojimi petíciami, aby sa tisícročné jubileum sv. Bratov aj v spišskej diecéze a na Slovensku primerane oslávilo.²³ Pre mladého zápalistého Mišíka bola to vhodná príležitosť k väčšej aktivite. Medzi svojimi spolužiakmi propagoval kult slovanských apoštolov, nadviazal styky s redakciou časopisu Cyrill a Method, ktorý vtedy redigovali najvynikajúcejší predstavitelia slovenského kultúrneho života, Andrej Radlinský a František Sasinek.

Ako seminarista bol hybnou silou onoho hnutia medzi klerikmi a žiakmi levočského gymnázia, ktoré vzniklo pri nastúpení Štefana Moysesu na banskobystrický biskupský stolec a prejavilo sa vo vrele oduševňovaní a srdečnom pozdrave slovenského kňazstva.²⁴

Po šesťročnom rušnom a na skúsenosti bohatom seminárskom pobyte dňa 26. júla 1868 Ladislav Záborský vysvätil Mišíka za kňaza. Jeho vynikajúce vlohy, učenosť, pracovitosť a húževnatosť vnukaly mu nádej na skvelú kariéru. No jeho otvorená slovensko-národná orientácia posypala jeho životnú cestu trňami, postavila jeho postupu neprekonateľné hate. Slovenskú uvedomenosť a lásku k národu pokladali zpočiatku len za istý defekt, no postupom času už za akýsi neodpušiteľný hriech,²⁵ ktorý sa v očiach svetských i cirkevných predstavených stával tým väčším, čím tuhšie postupovala v Uhorsku maďarizácia.

Na jeho prvé pôsobisko, kaplánku v Nemeckej Ľupči, sprevádzal ho list jeho predstavených, v ktorom upozornili tamojšieho farára Starka, že nový

kaplán je „nebezpečný človek, lebo sa zaoberá národnými záležitosťami“.²⁶ Mišík už na prvej svojej stanici vyniká svojimi dobre pripravenými a rečnícky bezchybne prednesenými kázňami. Zaujímajú ho nielen miestne náboženské pomery v nemecko-lupčianskej farnosti, ale pozornosť venuje celoliptovským pomerom. Zaráža ho najmä liberalistický duch a nevšímavosť katolíckej inteligencie.“ „Je to bieda — píše, — že my katolíci dosavad len s pomerne chatrným počtom inteligencie honosiť sa môžeme, ktorá by záujmy Cirkve v opravdive katolíckom smysle vždy a všade hájiť hotova bola.“²⁷ Ostro vystúpil proti virilistovi „M“, ktorý na zasadnutí lip-tovského stoličného výboru r. 1870 posmieval sa katolíckym rehoľným školám a žiadal ich zrušiť.²⁸ Liberálne kruhy Liptova zhikly, vidiac Mišíkovu pohotovosť a nebojácnosť. Začaly ho pozorovať a hľadať príčinu, aby ho zneškodnily.

Po dvojročnom účinkovaní v Nemeckej Lupči dostáva sa za kaplána do najpočetnejšej farnosti spišského biskupstva, do Ružomberka. Táto okolnosť mu nemálo imponovala a Mišík sa oddal práci s chuťou a so zápalom. Za krátky čas získal si natoľko uznanie celého mesta, že pri jeho odchode po dvojročnom účinkovaní mestské zastupiteľstvo pokladalo za potrebné listovne sa mu poďakovať za jeho námahy.²⁹ Lež pri mnohých ctiteľoch, ktorých si získal v Ružomberku, mal aj svojich nepriateľov. Sám tamojší farár, Štefan Vilček, nebol mu žičlivo naklonený a zvlášť veľa nepríjemností mu narobil ružomber-ský advokát, Ľudovít Mafašovský, ktorého synka bol Mišík nútený potrestať v škole pre neposlušnosť a

nezbednosť. Bolo z toho veľké vyšetrovanie pred cirkevným súdom;³⁰ ba advokát hrozil, že vec postúpi uhorskému ministerstvu náboženstva a výučby. Vyšetrovaním sa síce Mišíkovi vina nedokázala, jednako biskup Jozef Samassa preložil ho za kaplána do Námestova a súčasne ho otcovsky upozornil, aby sa v budúcnosti vyhol nepríjemnostiam s veriacimi, venoval sa výlučne kňazskému povolaniu a teologickým štúdiám. Mišík pokladal preloženie do Námestova za nezaslúženú degradáciu a biskupské napomenutie vykladal si v tom smysle, že sa Samassa zastáva liberálnych katolíkov a zazlieva mu účinkovanie v slovenskom duchu.³¹ Len čo prišiel do Námestova, založil „katolícku knižnicu“ a o krátky čas prihlásilo sa mu 100 členov. Politické kruhy pozeraly na Mišíkovo podujatie zlým okom a upodozrievaly ho, že „zakladá akúsi Maticu“, náhradku zrušenej Matice slovenskej v Turč. Sv. Martine.^{31a} Najviac pobúrilo proti sebe politickú vrchnosť, keď na Turíčne sviatky povedal plamenistú kázeň o konfesionálnych školách. „Bez urazenia svetskej vrchnosti a krajinských zákonov bránil som a odporúčal konfesionálne školy,“³² hovorí o svojej kázni Mišík, jednako sa pre ňu strhla prudká víchrica. Oravský župan, Vavrinec Smrečáni, nariadil prísne vyšetrovanie a hoci sa skončilo negatívne, žiadal spišského biskupa, „aby kaplána Mišíka vzhľadom na vlastenecké záujmy z územia oravskej stolice odstránil“.³³ Aj keď sa mladý kaplán boril a páril pre eminentne katolícke záujmy, a podľa svedectva samého župana ozaj nedopustil sa urážky zákona, jednako biskup Jozef Samassa vyhovel žiadosti liberálnych kruhov

a aby Mišík nebol v bezprostrednom styku so Slovákami, preložil ho za kaplána na Spiš, do Gniazd, ktoré boli vtedy skoro výlučne nemecké. Tak sa mal „nebezpečný“ kaplán zneškodniť. Mišíka to krajne rozrušilo. „Som teda na stratenej „varte“ Slovenského národa; hodili mi rukavicu — dobre, zdvihnem ju, a, nachádzajúc na novej stanici svojej pokojnejší a príjemnejší život, budem hľadať, abych tomu milému národu predsa nebol ztratený.“³⁴

Mišík so svojim novým pôsobiskom nebol spokojný, požaloval sa novému spišskému biskupovi, Jurajovi Čáskovi, ba chcel to miesto nechať a odísť k svojim rodičom do Liptova.³⁵ No nový biskup, hoci od svojich úmyslov nedal sa odvrátiť, i voči mladému nespokojencovi mal porozumenie a otcovskými slovami vedel ho vždy zavrátiť. Ináč Mišíkovi gniazdňanský dvojročný pobyt bol len na osoh. Poznal už dobre Liptov, účinkoval v Orave a tu sa dostal aj na Spiš, ktorý už nezanechal do smrti. V Gniazdach mal možnosť bližšie poznať spišských Nemcov, ich mentalitu a vzťah k Slovákom. Mal možnosť poznať slovenské okolie pod spišskou Magurou a jeho horalský ľud. Tu sa soznámil s Eduardom Korponaym,³⁶ nižnoružbašským farárom, ktorý mal nemalú účasť na ďalšom formovaní Mišíkovho charakteru a budúceho účinkovania. „Tento šľachtic rodom, duchom, srdcom — píše o ňom Mišík, — šľachetne miloval národ náš a vzdelával ho slovom, perom spisovateľským a príkladom... Zatracoval kňazov, čo k vôli duchu politickému slovenský ľud zanedbávajú, o jeho mluvu a spisbu sa nestarajú. On nahliadol, že terajšie kňazské semináre v Uhorsku nie sú ani

zďaleka tým, čím majú byť podľa snemu tridentského.³⁷

Takto o ňom píše Mišík a jeho rady a pokyny rád prijíma a sa ich pridŕža. Priznáva sa, že Korponay ho povzbudzoval, aby vydával slovenské spisy a dobré preklady pre slovenský ľud.³⁸

Po poldruharočnom pôsobení v Gniazdach dostáva sa Mišík ako samostatný správca fary do Veľkého Hnilca. Je to veľmi biedna dedinka, vzdialená asi 3 hodiny cesty od Spišskej Novej Vsi smerom k Rožňave, ležiaca v rozkošnom údolí Hnilca uprostred vysokých, skoro neschodných vrchov. V tých rokoch, keď sa dostal do nej za duchovného Mišík, počítala asi 400 duší, zväčša baníkov a povozníkov, zamestnaných v okolitých baniach, mašiach a uhliškách. Veľký Hnilec je jedna z mnohých biednych fár v spišskom biskupstve, ktoré sotva poskytujú duchovnému toľko dôchodku, koľko potrebuje k najskromnejšiemu živobytiu. Mišík mohol cítiť nedostatok hmotných prostriedkov o to viac, že vzal so sebou na faru aj svojich chudobných rodičov, o ktorých živobytie sa chcel starať. Veľmi citlivý a ambiciózný mladý kňaz mal veľmi blízko k tomu vykladať si dispozíciu cirkevnej vrchnosti za trest a za zámernú izoláciu „nebezpečného kňaza“, hoci v skutočnosti jeho biskup na to nemyslel. Aj biedna farnosť vo Veľkom Hnilci musela mať svojho duchovného a bolo Mišíkovým údelom, že mu ju prideliť. A konečne v samej biskupskej dispozícii sa naznačovalo, že po kratšom pobyte na tom mieste sa mu prideliť výhodnejšie benefícium.³⁹ No Mišík aj pri ustavičnom úsilí vyslobodiť sa z Hnilca predsa tam ostal

celý, pomerne dlhý život, a len 3 mesiace pred smrťou neočakávane ho prekvapila zpráva, že z najbiednejšieho miesta povýšený je na kapitulárneho vikára spišského biskupstva. Irónia života! Pritom ani nemožno obviňovať len cirkevné úrady z akejsi priamej zaujatosti voči Mišíkovej osobe a jeho slovensko-národnému presvedčeniu. On sám bol náklonný pripisovať svoj životný nezdar len tejto okolnosti. Zasahovala tu vyššia moc. Súdené mu bolo v Hnilci zožiť celý život, lebo azda len v Hnilci sa mohol stať tým, čím bol národu a Cirkvi. Rozsiahlejšia farnosť s jej tisícmi drobnými problémami bola by rozmrvila, rozdrobila jeho čas, absorbovala jeho vlohy. V okolnostiach nežičlivých slovenskej veci nebol by mohol vykonať pre národ to, na čo stačil z hnilleckého zátišia. V Hnilci však využil svoj voľný čas na dôkladné samovzdelávanie, aby mohol vzdelávať, budiť, napomínať slovenský národ, bdieť nad jeho náboženskými a národnými hodnotami v časoch pre slovenský národ krutých a nebezpečných.

Aby sa mohol pri nablížšej príležitosti uchádzať o lepšie benefícium, hlásil sa hneď po svojom príchode do Hnilca na synodálnu skúšku, ktorú složil s úspechom.⁴⁰ R. 1879 podal žiadosť na uprázdnenú faru v Ľubici, ale ju nedostal.⁴¹ Nasledujúceho roku sa uchádza o faru v Ústi na Orave, ale ani tam nemal šťastie. Keďže pri svojej snahe dostať sa z Hnilca udáva Mišík zväčša príčiny hmotné, spišskí biskupi ho hmotne napomáhali zo svojich súkromných prostriedkov.⁴²

Mišík sa všelijakými spôsobmi chcel dostať preč z Hnilca.^{42a} A keď sa mu nepodarilo dostať inú faru,

odhodlal sa, že odíde do Ruska a bude sa tam živiť ako profesor pri voľaktorom inštitúte.⁴³ Keď mu biskup Čáska poukázal na neslučiteľnosť podobných úmyslov s kňazským povoláním a keď mu vážne pohrozil, že ho suspenduje, Mišík sa zriekol svojich plánov.

Psychologický by sa dalo predpokladať, že neúspechy, s akými sa Mišík stretol, ho zronia, že zanevrie na svet a zanechá svoje literárne práce, vzdelávanie samého seba a oddá sa voľajakej vášni, ktorej obyčajne prepadávajú ľudia sklamaní a účinkujúci na odľahlých miestach. Ale u Mišíka sa to nestalo. Naopak. Po každom nezdare ako by novou silou a s prudkejším rozbehom dal sa do práce, ako by chcel svojich predstavených presvedčiť, že nie je takým nehodným, za akého ho pokladajú.

Na stĺpcoch slovenských periodických časopisov (Kat. Noviny, Národné Noviny) vylial síce svoj žiaľ, nešetril tých, ktorých pokladal za príčinu svojich neúspechov, ale súčasne po každom väčšom nezdare predstúpil pred verejnosť či už s voľajakou povodnou prácou alebo väčším prekladom cudzích diel. Popri cvičení sa v slovanských rečích (ruština, poľština) zdokonaľoval sa vo francúzštine a španielčine. Ba aj v angličtine natoľko pokročil, že mohol prekladať do slovenčiny aj veľmi náročné diela (Shakespeare). Jeho články, ktoré uverejnil v Národných Novinách, svedčia, že z hnileckého zátišia s pozornosťou sledoval nielen slovenské pomery, nielen udalosti v Uhorsku, ale aj európskú a celosvetovú situáciu. A keď sa ozval v novinách, poukázal obyčajne na veci, ktoré v politike ušly aj po-

zornosti rutinovaných žurnalistov. Mišík nemlátil slamu! Na jeho články citlivo reagovala aj uhorská vláda. Popri politických otázkach skúmal pozorne hospodársky vývin vo svete a v Uhorskom štáte. Svoje reflexie naň robil v súvisе so slovenskými pomerami. V perspektíve svetových udalostí skúmal kadencie oslobodenia svojho malého národa pod Tatrami.

Popri týchto celonárodných problémoch si všíma aj svoje bezprostredné okolie, svoju farnosť a Spiš. Tu ho vie zachytiť a nadchnúť každá maličkosť. Sbíera povesti ľudu a jeho porekadlá, lúšti a vysvetľuje miestne názvy, vhlbuje sa do dejín Spiša, usilovne sbiera pesničky ľudu. Keď nemôže dostať učiteľa pre miestne ľudové školy, sám preberá funkciu učiteľa a vyučuje niekedy aj viac rokov za sebou. Kým Andrej Kmeť pri svojich sberateľských a vedeckých prácach zanedbával svojich farníkov,⁴⁴ u Mišíka sa to nestalo. On buduje svojim veriacim nový kostol, školu, faru, zadovažuje pre kostol organ a iné zariadenia. So svojimi farníkmi cíti a usiluje sa im hmotne pomáhať.

Medzitým roky utekajú. Farníci sa hufne sťahujú z Hnilca pre nedostatok práce v tamojších baniach do Ameriky.⁴⁵ Znova pomýšľa odísť z Hnilca na voľajakú výnosnejšiu faru. Žiada Spišskú Belu, Vrbov, Spišskú Novú Ves, ale ich nedostal. Príchodom nového biskupa Alexandra Párvyho r. 1904, keď sa znovu uprázdnila spišskonovovesská fara, odhodlal sa pýtať ju aj tentoraz a úfal, že už je dosť starý a dosť zaslúžený, aby ho iní nepredbehli. Lež nepovšimli si ho ani vtedy, čo ho už krajne zronilo. Uro-

bil si silné predsavzatie, že sa už nebude uchádzať o nijakú faru, ale krivdu, ktorá sa mu stala, oznámi na najvyššom cirkevnom mieste. Sostavil obžalobu k pápežovi Levovi XIII., v ktorej vylíčil celú svoju minulosť a žiadal v svojej veci neustranné vyšetrenie. Nešlo mu o pomstu, ani už nie o to, aby dostal lepšie obročie, lež jedine chcel mať potvrdené, že k podobnému zaobchádzaniu nedal sám kánonickú príčinu. Šlo mu o reputáciu. Žalobu do Ríma napísal, ale ju pravdepodobne neposlal.⁴⁶ V trpkých chvíľach použil aj voči cirkevným predstaveným ostrú kritiku a tvrdé slová. Lež keď videl, že sa im krivdí, hneď sa postavil na ich stranu, hoci sa pritom musel rozísť so svojimi intímnymi priateľmi. Zjavne sa to dokázalo vtedy, keď slovenská tlač pre černovskú masakru obviňovala biskupa Párvyho. Cit spravodlivosti nedovolil Mišíkovi mlčať. Žiadal Andreja Halašu pôsobiť na slovenských redaktorov, aby nevykrúcali skutkový stav a neznevažovali katolíckych cirkevných predstaviteľov, aj keď sú exponovanými Maďarmi a hoci by sa z podobného pokračovania dal vykuť kapitál pre slovenskú vec.⁴⁷

R. 1908 zomrel Andrej Kmeť, prvý predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Slovenská verejnosť, sdružená v jedinej ešte trpenej slovenskej reprezentatívnej ustanovizni, hľadala vhodnú náhradu za veľkého Andreja Kmeťa. Členstvo sa rozhodlo ponúknuť túto funkciu mužovi, o Muzeálnu spoločnosť a jej sbierky dobre zaslúženému a slovenskej verejnosti známemu a váženému, Štefanovi Mišíkovi. Bola to najväčšia pocta, ktorú vtedy slovenský národ mohol udeliť. Mišík, ktorého sa zaznávanie dotýkalo

tak bolestne, bol prejavom dôvery slovenskej elity hlboko dojatý. Skôr, než by mohol prijať funkciu predsedu, musel si vyžiadať potrebné povolenie svojej cirkevnej vrchnosti. Listovne⁴⁸ požiadal o to biskupa Párvyho a hoci svoju žiadosť dobre podoprel dôvodmi, jednako vzhľadom na povest', ktorá kolovala o biskupovi, počítal i s tým, že mu nedopraje to potešenie. No teraz sa mýlil. Stalo sa, čo sa mu v živote ešte nestalo. Biskup Párvy nielen že mu povolil prijať funkciu predsedu Muzeálnej slovenskej spoločnosti, lež menoval ho konzistoriálnym radcom, aby dôstojnejšie reprezentoval spoločnosť, a vonkajší odznak toho, červený pás, poslal mu sám.⁴⁹ Ostal predsedom Muzeálnej spoločnosti až do smrti. Odteraz venoval zvýšenú pozornosť časopisu tejto ustanovizne (Sborník MSSp. a Časopis MSSp.), slovenskému folklóru, sám usilovne sbieral všetko, čo sa vzťahovalo na slovenskú minulosť, a oduševňoval iných pre túto prácu.

Mišík bol silnej telesnej konštrukcie a v svojich mladších rokoch tešil sa dobrému zdraviu. Vážnejšie nebol chorý nikdy. Ale v pokročilejšom veku javila sa uňho skleróza a hodne mu uberala z pracovitosti. R. 1907 dostal čiastočnú porážku, z ktorej síce šťastlivo vyviazol, ale naceľkom už viac nevyzdravel.⁵⁰

Pod tlakom rokov a svojho pošramoteného zdravia nepomýšľal už viac prejsť na inú faru, ale chystal sa do výslužby. Politickým úradom bol vždy podozrivý, a ony ho pozorovali tým ostražitejšie, čím viac sa blížila prvá svetová vojna.⁵¹ V decembri r. 1915 znova vážne ochorel. K pokročilej skleró-

ze pridružily sa srdcová slabosť, pečienkové, obličkové a iné nemoce. Keď ho v takom stave navštívil jeho priateľ a ctiteľ, Anton Susay, farár z Dobšinej, zhrozil sa nad položením vtedy už jubilárneho kňaza a upozornil na to biskupský úrad. Mišík si žiadal, aby ho dali do výslužby a odviezli do Spišskej Novej Vsi, kde by mal poruke lekára.⁵² No keď v jeho chorobe nastalo zlepšenie, ostal i naďalej v Hnilci. Biskup Párvy mu pridelil na výpomoc kaplána a poslal mu aj peňažnú podporu. Teraz ju potreboval o to viac, keďže chorobou rástly výdavky a on si už nemohol perom prilepšovať v svojom chudobnom postavení, ako to robil za 50 rokov svojej kňazskej služby.

Slovenský prevrat, o ktorom sníval v celom svojom živote, našiel Mišíka v Hnilci. Ale starý bojovník za práva a slobodu slovenského národa bol už starobou a nemocami úplne vysilený a od smrti ho delilo už len niekoľko mesiacov. A predsa tých pár mesiacov malo stačiť, aby sa v nich Mišíkovi dostalo zadosťučinenie za všetko, v čom mu dlhý život krivdil. Prvé mesiace slovenskej slobody skytaly všetkým starým národovcom ničím nekalenú radosť. Od ďalších životných borieb, ktoré nastupoval národ, Mišíka ušetrila smrť. Aj na cirkevnom poli dostal Mišík, hoci neskoro, ale pritom takú satisfakciu, akú si iste nepredstavoval. 24. marca 1919 zomrel v Budapešti biskup Alexander Párvy. Sídelná kapitula, keď sa bol zriekol predtým zvolený Dr. Martin Kheberich, dňa 14. apríla 1919 zvolila za kapitulárneho vikára Štefana Mišíka.⁵³ Zvolený vikár dostane právomoc, keď s voľbou súhlasí. Trojčlenná delegá-

cia sídelnej kapituly sa vybrala do Hnilca, aby oznámila Mišíkovi výsledok voľby a opýtala sa ho, či voľbu prijíma. Bola to nanajvýš dramatická chvíľa. Pred duševnými očami starého Mišíka prebehol celý vyše päťdesiatročný kňazský život so všetkými krivdami, strádaním a ustavičným zaznávaním, čo ho najviac bolelo. Aj pri mnohých a mnohých pokusoch vyslobodiť sa z Hnilca ostával tam, a teraz, keď sa už pod tlakom okolností smieril so svojím údelom, keď sa mu už pred očami črtaly kontúry čerstvej mohyly nad vlastným hrobom v hnileckom cintoríne, teraz ho zvú, aby zaujal prvé miesto v spišskom biskupstve. Na chvíľku zaváhal, potom zaľal päšť... „Pôjdem,“ a odišiel do Spišskej Kapitule, aby sa už nikdy viac nevrátil do Hnilca.

16. apríla 1919 složil predpísanú prísahu a prevzal dôležitý úrad v Spišskej Kapitule. Meritórne už zasahovať nemohol, hatila ho v tom stará choroba, ktorej podľahol 27. júla 1919.⁵⁴ Ako si bol želal, pochovali ho na spišskokapitulskom cintoríne.^{54a} Náhrobný kameň z drevenického travertinu dal postaviť r. 1949 biskup Ján Vojtaššák.

NÁRODNÝ A SOCIÁLNY BUDITEĽ

Kňaz je duchovným vodcom a otcom svojich veriacich. Z jemného pomeru, ktorý jestvuje medzi kňazom a duchovnými dielkami, vyplýva, že veriaci sa s dôverou obracajú k duchovnému nielen v duševných veciach, ale aj v iných životných ťažkostiach a očakávajú od neho pomoc a porozumenie v súženiach. Duchovný by sa u svojich veriacich znemožnil, keby nejavil dostatočný záujem o životnú borbu národa a keby mal v oprávnených národných, sociálnych a hospodárskych snahách ľudu odlišné, ba priamo opačné stanovisko.

Slovenskí duchovní si túto úlohu v plnej miere uvedomovali tým viac, keďže národ vtedy temer nemal iných činiteľov, ktorí by boli mohli strážiť jeho národné, sociálne a spoločenské záujmy. Slovenskí kňazi vychádzali obyčajne z jednoduchého ľudu, dobre poznali jeho nedostatky a sociálnu biedu, ktorú od svojej útlej mladosti sami prežívali. Boli by sa spreneverili sebe samým a vlastnému rodu, keby neboli pozdvihli vo vhodnej chvíli svoj hlas proti páchaným krivdám a keby sa neboli usilovali vyviesť národ z poroby.

Štefan Mišík si už v školských laviciach plne uvedomil povinnosti slovenského kňaza. Všetky jeho štúdiá, ktoré konal popri posvätnnej teológii, smerovali na to, aby pomáhal svojmu národu v národných snahách a sociálnych i hospodárskych ťažkostiach.

A keď ho okolnosti hneď na začiatku jeho verejného účinkovania chcely odvrátiť od tohto vyznačeného cieľa, keď ho chcely znemožniť a zamiešať do nefa-rebného davu, vysotiť na „stratenú varťu“, vzdorovite zvolal: „nie!... budem hľadiť, abych tomu mi-lému národu predsa nebol stratený“.⁵⁵

A naozaj, nestratil sa národu. Márne ho dali na stratené miesto (Hnilec je v blízkosti doliny Strate-nej),^{55a} Mišík našiel spôsob byť v nepretržitom kon-takte s celým slovenským národom. Nebolo sloven-ského časopisu, v ktorom by nebol často prehovoril k ľudu, a keď sa ozval, počúvali ho Slováci i Neslo-váci. Slovákov poučoval, budil, udržiaval v nich ná-dej v lepšiu budúcnosť; nepriateľov podvracal, karhal a zahanboval.

Svoju národnobuditeľskú úlohu vykonával Mišík v slovenských periodických časopisoch a ľudových kalendároch (Kať. Noviny, Cyrill a Method, Pútnik Svätovojtešský), najčastejšie na stĺpcoch Národných Novín. Zaujal stanovisko k všetkým aktuálnym otáz-kam, ktoré sa týkaly slovenského ľudu, najmä jeho národnej slobody a hospodárskej prosperity. V tom ohľade sú charakteristické „Listy zo Spiša“, ktoré začal uverejňovať v osemdesiatych rokoch minulé-ho storočia a pokračoval v nich každoročne temer do konca svojho života. Nadviazal v nich na voľa-jakú spišskú udalosť a v súvisе s ňou poukazoval na anomálie v uhorskom zákonodárstve, dovoľával sa nápravy u stoličných výborov, upozorňoval mi-nistrov a napomínal slovenský ľud k bedlivosti a slovenské kňazstvo k roduvernosti. Krajinské a sto-ličné voľby v Uhorsku mu boly vždy vhodnou prí-

ležitosťou, aby upozornil verejnosť na slovenskú otázku a Slovákov povzbudil k stráženiu svojich práv.

Upadajúci počet slovenských poslancov Slovákov deprimoval a odnímal im vôľu a odhodlanosť ďalej sa boriť za národné veci. Klesajúcim dodával Mišík ducha: „Dopúšťam, že naši kandidáti prepadnú, ako dosavád prepadli; ale veď nám nemá ísť o to, či budeme mať v sneme 30—40 ablegátov, lež skôr o to, aby sme svoje sily v politickej borbe cvičili a ťažili, svoje kolony muštrovali, zdravé zrno národa od plevy cúdili a protivníkom dokázali, že sme tu a že nás v politickom ohľade nemožno považovať len za mĺkve klasy, za nullu, ktorá nedelí ani nemnoží“.⁵⁶ Mišík vo volebných časoch pripomenul program slovenského národa a upozorňoval na jeho nedostatky, respektíve žiadal v ňom isté korigovanie. „Keď storáz padneme, máme sa storáz zase objaviť na volebnej aréne už aj preto, aby sme svojou osobnou prítomnosťou dali výraz svojmu národnému smýšľaniu a boli živým protestom proti brutálnej sjevôli, ktorá sa na nás pácha, proti panujúcemu ubíjaniu našej reči a národnosti a proti vzmáhajúcej sa nahor i nadol korupcii.“⁵⁷

Keď videl, že na politickej aréne nedá sa veľa dosiahnuť a keď v uhorských školách ubíjali slovenského národného ducha, upozornil rodičov, že oni ho majú nahrádzať vťstepovaním slovenského vedomia do detí, usporadúvať národné zábavy, hry a divadlá. Zintenzívnené odberanie slovenských časopisov má nahradiť nedávno zatvorenú Maticu slovenskú. Bohatších vyzýval, aby v svojich testamentoch pamä-

tali na národ a nechali mu peňažitú pomoc.⁵⁸ Svoju čitateľstvu jasne líčil úlohu právneho štátu a práva národov v ňom bývajúcich. „Štát je len historický produkt a jeho práva nesmejú spočívať na svezôli. Missia právneho štátu záleží v tom, aby jestvujúce práva chránil a nie ignoroval alebo urážal. Politické rúcho štátu môže sa meniť dľa okolností, nie však právo štátotvorných národov; bo toto jestvuje aj vtedy, keď štát z nejakých vnútorných alebo vonkajších príčin jestvovať prestane asíce jednoducho preto, ponevác národy aj po zrušení štátneho sväzku žijú, svoje jestvovanie jemu neďakujú: nasledovne za dačo takého sa majú považovať, čo má svoje vlastné právo, ktoré politický živel nemôže uraziť abo naštrbiť bez nespravodlivosti a nadužitia svojej vlády.“⁵⁹

Maďari príliš vychvaľovali seba samých, ako keby všetky dobré vlastnosti mali len oni, čím očividome chceli podceňovať ostatné národy v Uhorsku. Mišík vtedy napísal: „My Slováci radi uznávame pekné vlastnosti maďarského ľudu; ale bez všetkého preceňovania seba doprosta zapierame, žeby ľud ten bol nadanejším alebo pracovitejším od nášho. Nuž a nadanosť ducha i pracovitosť sú zaiste hlavné vlastnosti kultúrnych národov.“ Pripúšťa pracovitosť a pohostinstvo maďarského ľudu, „ale aj náš chudobný ľud slovenský rád delí s pocestným skyvú svojho čierneho chleba, vyznačuje sa úprimnou vľudnou shovorčivosťou, a čoho mu skúpa pôda nedopraje, nahradia aspoň čiastočne usilovné ruky, ktoré veru aj maďarskú úrodu sklúdiť pomáhajú. Hriech, do neba volajúci hriech teda degradovať taký ľud na

stupeň bezprávnych otrokov, vyháňať zo škôl, úradov a zo spoločenského života jeho krásnu mluvu a natískať mu cudziu, menej vzdelanú, vo veľkom svete pražiadneho významu nemajúcu... Krivda na národoch páchaná ťažko sa pomstieva...“⁶⁰

Keď maďarskí magnáti rad-radom hospodársky krachovali a svoje majetky odpredávali obyčajne Židom, ktorí prichádzali z cudziny do Uhorska, to Mišíka ešte nevyrušovalo. Ale keď sa usilovali použiť došlé židovstvo za prostriedok svojej maďarizačnej politiky a nimi skresľovali úradné štatistiky, to už verejne pranierovali. „Jedným živlom nateraz najviac lahodiacim maďarskému vkusu je židovstvo a dopustime, že maďarizmu slúžiaca štatistika bude mať na ňom hojnú žatvu; len pochybujeme, žeby to k dobru slúžilo. Kde sa v panskom kaštieli žid často ošmieta, tam to dobre nevyzerá. Nemyslím, žeby „asimilácia“ bola pre maďarizmus vhodným prostriedkom..., lebo židovstvo je veľmi nespoľahlivým spojencom. Ono drží obyčajne s tým, čo je hore. Koleso času medzitým krúti sa tak, že čo je dnes hore, zajtra bude dolu a naopak. Okrem toho môže sa stať, že židovská lahôdka v maďarskom žalúdku nebezpečne zaľahne; a keď raz žalúdok dobre netrovi, môže vzniknúť choroba, ktorú nevylieči ani paprika ani sám Galenus.“⁶¹

V osemdesiatych rokoch minulého storočia sa położenie Slovákov postupne zhoršovalo a vo voľbách utrpeli nové porážky. Mišík potešoval a utužoval národ. „Netrafme dôveru a neľakajme sa okamžitých neúspechov, veď aj naša vec príde na denný poriadok. Duchovné zmrzáčenie takých životaschopných

národov, ako je slovenský, bolo by najhnusnejším hriechom proti človečenstvu, nezmazateľnou škvrnou pre vzdelanú Európu, potupou devätnásteho storočia. Naším heslom buď: práca a nádej na lepšie časy. Aj to povedomie, že sme v najkritickejších okamihoch verne stáli pod zástavou svojho opusteného národa a ako mužovia cti svedomite pracovali na vyslobodení jeho duchovnej poroby, môže naplniť nás úprimnou radosťou.“⁶² A keď videl, že slovenský ľud pod ťarchou hospodárskej biedy a odnárodnovania aj mravne klesá, apeloval najmä na duchovenstvo a učiteľstvo, aby neopustilo národ. „Všetkým úprimným priateľom a vodcom slovenského ľudu, menovite tým, čo následkom svojho povolania stoja v bezprostrednom styku s ľudom, ako kňazom a učiteľom atď., privolávam, aby všemožne chránili ľud proti hroziacemu nebezpečenstvu mravnej nákazy; lebo len mravne zachovalý ľud sa môže vzdelávať a oduševniť za vyššie ciele, kdežto zanedbaná a mravne spustlá zberba ostane obyčajne v blate a nepríde tak ľahko k poznaniu svojej ľudskej hodnosti, svojich práv a povinností. Zdá sa, že peklo vyhodilo z našich čias všetku zlosť svoju proti slovenskému ľudu, aby čím skôr odhodil dobré po otcoch zdedené mravy a vzdal sa svojej reči a národnosti. Každodenná smutná skúsenosť ukazuje nám jasne, že mravnosť ľudu na mnohých miestach povážlivo klesá; zlo prichádza zhora a otravuje nižšie i vyššie vrstvy. Jestli sa mu nebudú klásť hrádze od tých, čo sú k tomu povolani, ohavnosť spustošenia a finále bude: nevyhnutná záhuba ľudu.“⁶³

Na okraj zrušenia slovenských gymnázií a ná-

silného vtláčania maďarskej reči do stredných škôl, menovite na levočskom gymnáziu, napísal Mišík výstražné slová: „Nuž hovte si, veď je to pre vás výdatné remeslo; ale nezabúdajte, že statoční vlastenci a priatelia krivdeného národa Slovenského len s tým väčšou horlivosťou všetky prostriedky používať budú, aby sa vám a podobným rybárom (cieli na riaditeľa levočského gymnázia Halásza - Rybára) maďarského liberalizmu siete potrhaly.“⁶⁴

K mnohým pliagam, ktoré hlodaly na tele slovenského ľudu, pristúpila v druhej polovici devätnásteho storočia nová: slovenská emigrácia. Z východného a stredného Slovenska hufne odchádzali ľudia do Ameriky. Nad hromadným vysťahovaním Slovákov pozastavila sa aj cudzozemská tlač. Mišík robí za to zodpovednú maďarskú politiku, ktorá chce odnárodniť Slovákov a drží ich v hospodárskej a sociálnej porobe, preto Slováci hľadajú novú vlasť. Maďari síce chceli zastaviť slovenskú emigráciu, ale čisto z toho dôvodu, aby maďarský hospodársky život ne-tratil lacné pracovné sily.⁶⁵

Mišík s pozornosťou sledoval európsku politiku a jeho bystrý zrak jasne vybadal nemecké nebezpečenstvo. Zbadal, že Nemci celej Európy sa chcú sjednotiť a sjednotení chcú udrieť najmä na slovanské národy. „... Povedzme si pravdu, čože iného je vlastne u nás zvelebovaný a za alfu a omegu štátnej múdrosti vyhlasovaný dualizmus, ako dôležitá, len nevyhnutná etapa Nemectva k rozšíreniu úzkych hraníc Veľgermánie až hen po Solún a ústie Dunaja na úkor poľských národov? ... Áno, úplná politická jednota nemeckého národa je iba otázkou krátkeho

času a austrijskí Nemci, trebárs by jej snád' s dynastických a náboženských ohľadov tu i tam odpovali, hnaní sú k nej nielen jakousi živelnou silou, ale aj tradicionálnou nemčúrskou politikou Austrie. Táto považuje sa už dnes menovite v nemeckom časopisectve bez rozdielu politickej barvy za integrujúcu časťku Veľkonemecka.⁶⁶ Politikou Nemcov vidí ohrozenú veľkú rodinu Slovanov. Od Anglicka očakáva, že náležite zhodnotí význam Slovanstva, najmä Ruska proti expanzívnej politike Nemecka. Popri zjavnom rusofilstve javí sa tu Mišíkov ostrý politický dôvtip. „Mož byť, že „veliký starec“ (takto nazývali Angličania svojho veľkého štátnika Gladstona) v blízkom europskom konflikte bude i veľkým, dobrým géniom svojho národa, ktorý bez narúšenia štátnych tradícií Veľkej Británie bude vystríhať pred každým ľahkomyselným krokom, udrží priateľskú shodu s Ruskom a nedovolí, aby národy východnej a západnej Europy padly do otroctva nadutých pomoranských junkerov.“⁶⁷ Nemci pre túto svoju politiku získali si aj Maďarov — hovorí Mišík. Oni ich posmeľujú v ich maďarizačnej politike a Maďari v svojej zaslepenosti nevidia, kde smeruje nemecká politika. „V Uhorsku bývalé všetky národy spolu s Maďarmi by sa mali somknúť proti tomu spoločnému nebezpečenstvu a nie ako Maďari robia, prihrávať nemeckej politike.“ Radí Maďarom, aby sa so Slovákmi vyrovnali, uznali ich národnú svojbytnosť, a použili slovanskú pomoc proti Nemcom.⁶⁸

Ríšskymi Nemcami podporovaná maďarizácia v Uhorsku nezastavila sa ani pred Nemcami v Uhorsku a zachvátila aj spišských Nemcov. Oni namies-

to, aby sa spojili s okolitým slovenským živlom proti odnáródňujúcej politike Maďarov, spojili sa s nimi a napomáhali potupovať Slovákov.⁶⁹ Mišík vyratúva, aké kultúrne a hospodárske výsady majú spišskí Nemci, kým Slovákom odnímajú aj najprirodzenejšie práva. No aj pri privilégiách niet vzdelanostného rozdielu medzi nemeckým sedliakom z Hobgartu a slovenským sedliakom z Jablonova, Biacoviec alebo Žehry — konštatuje Mišík a dodáva: „Keďby Slovákom boli udelili Maďari toľko možností a práva, koľko požívajú spišskí Nemci, boli by hodne ďalej ako sú Nemci.“⁷⁰

Príčinu upadajúcej národnej uvedomenosti a miestami aj mravného klesania ľudu Mišík vidí v zlých hospodárskych a sociálnych pomeroch. Ťažko znášal hmotné nedostatky svoje, ale bieda, ktorú trpel slovenský ľud, ako by ho ešte viac bolela. „Je hrozná skutočnosť, že dobrý náš slovenský ľud deň po deň klesá v hmotnom i mravnom ohľade.“⁷¹ Pre hospodárske pozdvihnutie Slovákov odporúča a urguje zakladať hospodárske spolky, ktorých pomocou by sa širil agrikultúrny pokrok a lepšie speňaženie hospodárskych produktov. Keď sa prihliada na hospodársku úroveň v Uhorsku v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia, Mišíkove návrhy sú originálne a poukazujú na jeho dobrú orientovanosť v hospodárskom pokroku cudzozemska. „Tu by bol na mieste veľký hosp. spolok, ktorý by sa svedomite staral zvlášte o záujmy našich hospodárov a s pomocou administratívnych orgánov stolice na tom pracoval, aby aspoň každé väčšia obec také hospodárske stroje mala, aké terajší hospodársky

pokrok vôbec vyžaduje. Také nákladnejšie stroje by boly spoločným majetkom obce. Okrem toho mal by taký spolok udeľovaním odmien povzbudzovať a rozširovaním prostorozumných, teda slovenských spisov, poučovať našich hospodárov, aby cieľuprimerané obnovy v poľnom i domácom hospodárení zavádzali.“⁷² Žiada zošľachtenie plemien v každej obci a vzorný chov dobytká. Keďže záujmy hospodárov v uhorskom parlamente a v stoličných výboroch najlepšie môžu zastupovať sami gazdovia, žiada, aby pri voľbách hľadeli postaviť za kandidátov „statočných a rozumných halenárov“.⁷³

Mišík má porozumenie aj pre upadajúcu remeselnícku vrstvu, ktorú ničia veľkotovárne. Cíti najmä s baníckym robotníctvom, poukazuje na nízke mzdy a nesvedomité vykorisťovanie baníkov so strany veľkokapitálu. „Taký haviar preťažkou prácou zarobí mesačne 15—20 zlatých. Miestami ale vyplácajú ho lumpáckami 8 zlatými, takže od „lónu“ neraz s plačom ide k svojej rodine. Mnohí nesvedomí hutmaní v porozumení so správcami baní robia, čo sa im páči a krivdený haviar nenajde tak ľahko záštitu proti ich svedôli. Tu by bola na mieste zákonitá kontrola, aby sa s ľuďmi ľudsky zaobchádzalo a úbohý pracujúci ľud do zúfalstva hnaný nebol. Ale páni, čo majú dnes plné ruky a ústa práce s maďarizáciou, nerobia nič a divia sa potom, keď ľud spriatelil sa s myšlienkou vystahovania.“⁷⁴

S pohoršením poukazuje na zlé lesné hospodárstvo a obviňuje uhorský štát, že dopomohol nesvedomitým kupcom dočista vyničiť niektoré obecné lesy.⁷⁵

Prírodným následkom hospodárskej a sociálnej biedy ľudu bol pokles mravnosti a najmä vzťahovanie sa alkoholizmu. Mišík, povzbudený nižnoružbašským farárom, Eduardom Korponaym, zapojil sa do protialkoholového hnutia a ostro bičoval uhorskú politiku, ktorá bola v tomto ohľade ľahostajná, ba priamo napomáhala a vítala túto neresť. „Náš slovenský ľud, vďaka istej, jemu vrodenej mravnej zachovalosti i nezvratnému náboženskému presvedčeniu, nenasleduje síce všetky panujúce necnosti, ale musím vám otvorene vyznať, že umná vzdelanosť jeho málo napreduje a bohužiaľ aj mravy jeho veľkú škodu trpia. Ako inde, tak aj tu vzmáha sa neresť opilstva, podporovaná židovským krčmárením, žobráci rastú ako huby po dáždi. Ačkoľvek proti pálenému moru niektorí naši horliví kňazi všemožne pracujú, ich apoštolská horlivosť nemá veľkého významu, keď nie sú podporovaní od tých, čo moc v rukách majú.“⁷⁶

Vtedy, keď Mišík končil svoje štúdiá a nastupoval na pole účinkovania, slovenský národ prežíval ťažké chvíle dejín. Aj to minimum, čo si prebudené Slovensko vedelo postaviť na oživenie svojej kultúry, Maticu slovenskú a tri slovenské gymnáziá, v sedemdesiatych rokoch minulého storočia zrušila maďarská nezičlivosť. Nad národom, ktorý si sotva uvedomil svoju existenciu, išlo sa vyriechnúť, že nejstvue a nesmie jestvovať. Národná aktivita bola skoro znemožnená a tým uvedeným slovenským vzdelancom, ktorým pripadala ťažká úloha zachraňovať ľud aj v tomto položení, ostalo iba úzunké pole žurnalistiky, kde ešte mohli dať svetu najavo, že národ žije.

Keďže každý národ svoje právo na jestvovanie podopiera svojou dávnou a slávnou minulosťou, aj vodcovia slovenského národa obracali sa k slovenskej minulosti a jej skúmaním a objasňovaním usilovali sa držať národného ducha v ubíjanom národe a súčasne klopať na svedomie sveta, aby nedopustil dať zahnúť Slovákom, ktorí nie sú bez minulosti. A i dovtedy, kým bude môcť národ v nejakej prajnej chvíli svetovej konštelácie svrhnuť so seba putá otroctva, bolo nevyhnutné bedlive udržiavať a starostlive opatrovať všetko, v čom sa prejavoval národný svojráz Slovákov. Zachovať zvyky, piesne, povesti, kroje, v ktorých sa zachovala národná tradícia

a prejavoval originálny tvorivý duch slovenského národa. Otváralo sa tu bohaté pole pôsobnosti slovenskému národopisectvu, ktoré malo okrem veľkej osožnosti pre národ aj tú výhodu, že ho nepriateľ nemohol tak ľahko zneužiť.

Pracovitý Štefan Mišík sa s elánom vrhol na všetky tri oblasti možnej slovenskej práce. Bol zápalistým žurnalistom (viď odsek: Národný buditeľ), v rámci svojich možností prispieval k objasňovaniu slovenskej minulosti a pomerne najlepšie sa mohol uplatniť na poli slovenského národopisectva.

Pre historické bádanie mal Mišík veľké porozumenie, lásku k slovenskej minulosti a nevšedné vlohy. Na hnileckej fare by bol mal aj dosť času a pokoja, potrebného historikovi. No nemal blízko k väčším knižniciam a k archívom, preto nedosiahol ani Sasinkovu ani Hradského výšku. Mišíkovo historické bádanie koncentruje sa na Spiš. V tomto ohľade bolo by bývalo prirodzené, keby sa bol zapojil do Spišského historického spolku, ktorý vznikol r. 1883 práve na to, aby po každej stránke prekotal spišskú minulosť. Lenže aj pri všetkej práci, hodnej úcty, ktorú tento spolok vykonal v záujme objasnenia spišskej minulosti, je nesporné, že slúžil národnej myšlienke maďarskej. Preto Mišík nemohol mať k nemu kladný postoj a nikdy doň nevstúpil. Podobný vzťah mal aj k Uhorskému karpatskému spolku (Magyarország Kárpátgyesület). Jeho publikácie s pozornosťou sledoval, a keď uverejnily voľačo, čo urážalo Slovákov, hneď sa ozval a podvracal ich v slovenských novinách.⁷⁷

R. 1887 uverejnil Jozef Hradský svoju štúdiu

o miestnych názvoch Spiša.⁷⁸ V nej otvorene priznáva, že pred nemeckou kolonizáciou Spiša boli tu slovenské osady, pričom sa odvoláva na dokumenty, uverejnené v Bárdosyho sbierke.⁷⁹ To dalo Mišíkovi podnet preskúmať stredoveké spišské listiny, z ktorých starostlivo povyberal miestopisné názvy slovenského pôvodu. Výsledok svojho bádania uverejnil v článku: *„Niektoré slovenské miestopisné názvy vo Spiši, podľa latinských listín z 13. 14. 15. a 16. stoletia, uverejnených v diele »Supplementum Analectorum Terrae Scepusiensis«. P. II.“*⁸⁰

Mnohé spišské vršky, potoky a úbočia, ktoré dnes sú bez mena alebo majú nemecké pomenovania, objavujú sa v stredovekých listinách pod slovenskými menami. Mišík identifikuje tieto miesta, pričom je veľmi zjavná jeho dôkladná znalosť Spiša. Touto, i keď nevelkou štúdiou obrátil na seba pozornosť poľského historika Dr. S. Eliasza-Radzikowského, ktorý, hoci vo všetkom nesúhlasil s Mišíkom, nepopieral jeho dobrý postreh a originálne nápady. Odporúčal mu vziať si menšie úseky Spiša a dopodrobna ich vypracovať. V polemike, ktorá vznikla medzi Mišíkom a Radzikowským, objasnilo a ustálilo sa, že správny názov je Slatvina, Kotlina, Gniazda, Ružbachy namiesto názvu Slatvín, Kotlin, Gniazdy, Družbaky. Hoci v mnohých prípadoch Radzikowski uznal Mišíkove dôvody, predsa Mišík ukončil skromne vedeckú debatu týmito slovami: „Úmysel moj pri uverejnení sbierky miestnych mien ani zďaleka nebol ten, aby som vede nejakú platnú službu preukázal, ale aby som rodákov svojich vo Spiši a mimo Spiša k podobnému sbieraníu povzbudil, alebo dal im prí-

ležitosť, aby prípadné omyly napravili.“⁸¹ S názvo-
slovím Karpát a Vysokých Tatier sa zaoberal už
Hradský a aj on konštatoval, že už samo pomenova-
nie „Karpát“ je slovanského pôvodu (chrbát).⁸² Mi-
šík vo svojej štúdií „Slovenské a nemecké mená
v spišských Tatrách“⁸³ hovorí, že na utvorenie tat-
ranských mien vplývali Slováci, Nemci a aj Maďari.
Tie názvy, ktoré v jednej reči majú celkom iný
smysel ako v reči inej, sú v každej reči originálne.
„Stáva sa totiž, že o jednom a tomže vrchu, potoku,
údolí, priesmyku atď. počuť rozličné pomenovania,
ktoré predsa všetky môžu byť správne, napr. podľa
rozličnej podoby, v akej sa javí očiam najbližšieho
okolo obyvateľstva, alebo dľa rozličnej mluvy, aká na-
poblízku panuje.“⁸⁴ Ťažšie určiť pôvodný názov u tých
mien, ktoré v rozličných rečiach majú ten istý vý-
znam. Z názvov Morské oko, Meerauge, Tengersizem,
hovorí Mišík, pôvodné pomenovanie je slovenské,
lebo okolitý slovenský ľud na Spiši a v susednom
Liptove všade nazýva jazerá okami. Aj názov Slav-
kovského štítu je pôvodný, slovenský a z neho utvo-
rili Nemci „Schlagendorfer Spitze“, pôvodom „Sla-
vendorf“, ako sa to vyskytuje v listinách z r. 1312,
— ďalej „Slakendorf“, konečne „Schlagendorf“.

Mišík, cítiac dôležitosť a ďalekosiahly národný
význam zisťovania pôvodných mien našich vrchov
a dolín, končí svoju štúdiu slovami: „Potrebný, ako
kus chleba hladnému, bol by nám Slovákovi spolok,
ktorý by nás obznamoval s ortografickými a vôbec
miestopisnými pomery našich krajov i staral sa o to,
aby slovenské miestne názvy, ktoré ani protivníci
naši v neďalekej minulosti neodvážili sa ignorovať,

boly zachované. A keď nám nepovolí takého spolku, nezbyva iné, ako zriadiť nejaké súkromné družstvo bez stanov, ktoré bude vedieť, ako má pôsobiť, aby cieľ tento predsia dosiahlo. Kdeže je naša dobrá, statočná mádež, ktorá má bystrý um a ľahké nohy, ba i dosť času v prázdninách, aby vykonala, čo starší nevládu?"⁸⁵

Mišík sa zaoberal dejinami spišských miest, najmä tých, ktoré boly v poľskom zálohu. Chcel objasniť poľský, resp. slovenský vplyv na spišské nemecké mestá. Konštatuje, že pre ich hospodárske i kultúrne napredovanie bola výhodnejšia doba zálohu, ako neskoršia doba maďarského liberalizmu.

V líčení dejín spišských miest sa príliš opiera o podobné práce Hradského a Svábyho,⁸⁶ no miestami, odvolávajúc sa na poľské dokumenty, doplňuje a dokresľuje historický obraz týchto miest. Pri viacerých spišských mestách sa usiluje dokázať, že sa vyvinuly z bývalých slovenských osád, ktoré sa časom ponemčily (Spišská Belá, Ľubica, Veľká, Vrbov, Žákovce, Matejovce). Iné spišské osady asimilovaly a poslovenčily nemecké obyvateľstvo, nastahované do nich (Štvrtok, Iliášovce, Odorín, Veľbachy, Kurimjany).⁸⁷ Pravda, jeho dôkazy, ktoré na tomto mieste upotrebuva, nie sú historicky dosť uspokojivé. Z darovacej listiny Karola I. z r. 1301, ktorou uhorský kráľ udelil krakovskému biskupovi Jonesovi zámok Paloču s príslušenstvom, usudzuje, že krakovské vojvodstvo začiatkom XIV. storočia muselo vraj patriť k uhorskému kráľovstvu, ináč by uhorský kráľ v smysle zlatej buly nebol mohol darovať cudzincovi majetok.⁸⁸

Pri líčení dejín Levoče, v ktorých postupuje tiež podľa Hradského (*Das Zipser Haus und dessen Umgebung*, Spišská Nová Ves, 1884), je originálny vo vysvetľovaní názvu Levoče. Meno Levoča odvádza zo slovenského slova „Lúč“, ktorým Slovák označuje aj prúd vody, teda potok. Okolo starej Levoče tečie bystrý potok, „Lúč“, od ktorého by vraj bolo dostalo mestečko svoj názov.⁸⁹

Šťastnejšie sú jeho historické vysvetľovania miest hornádskej, a najmä gelnickej a hnileckej doliny.⁹⁰ Meno Hnilec odvádza od „Heniha“ alebo „Honila“, ktorý bol bohom osudu. Opatroval stáda. Slováci ho vzývali, keď sa na tomto mieste zaoberali ešte chovom dobytka. Opisuje Havraniu skalú pri Hnilci, kde Mišík našiel nápis v runovom písme.

Zaujímavé, i keď nie uspokojivé, je vysvetľovanie mena „Spiš“. „Myslím, že Spiš je toľko čo župiš (srovnaj napr. Šariš), župiš (zupište), t. j. sídlo, miesto, dom župy, župný dom = „Zipserhaus“. Takým župným domom bol predovšetkým spišský zámok.“

Pri líčení dejín Spiša a pri etymologickom rozoberaní mien, miestami dosť originálnom, znovu a znovu sa ozýva v Mišíkovi rojčivý a roztúžený Slovan. Opis popradskej doliny a rieky Popradu končí slovami: „Nuž šeptajte, vy, ihravé vlnky Popradu, tisíc pozdravov našim blízkym i ďalekým bratom; rozprávajte im o krajoch, nad ktorými končiare Tatier tak velebne horujú, pripomínajte im, čo trpíme a úfame; neste k nim žblnkotom svojím dumnú pieseňku slovenskú zpod Tatier, z rodiska Kollára, Šafarika, Štúra.“⁹¹

Okolie svojho dlhoročného pôsobiska opísal aj v osobitnej monografii: „*Kostol a fara v Hnilci*“ (Turč. Sv. Martin, 1895. 8°, 32 str.). Uvádza najstaršie listiny o Spišskej Novej Vsi, ktorá, ako banícke mesto, bola majiteľom strieborných baní na mieste terajšieho Hnilca. Podľa domácej kroniky opisuje vznik fary v osemnástom storočí a uvádza jej duchovných správcov. Dôkladným opisom živnostenských pomerov v Hnilci, povahy a kultúrneho stavu obyvateľstva stáva sa jeho štúdia vyčerpávajúcou monografiou Hnilca a okolia.

Historické a etnografické znalosti Mišíkove sa hodne uplatnili v kontroverzii medzi ním a Jozefom Škultétym o národnosti Rusínov. Škultéty v článku „*Akej viery sú Slováci*“⁹² tvrdil, že Rusíni „len po viere sú Rusínmi, ale po nárečí prináležia Slovákom“. Škultéty pri svojom tvrdení sa opieral o ruského učenca Sreznievského a českého filologa A. Šemberu. Mišík prudko reagoval na Škultétyho vývody a tvrdil, že „medzi Slovákami a Rusínmi je kmenový rozdiel“. Pripúšťa, „že nárečie spišských Rusínov je hodne poslovenčené, predsa nestratilo ešte pôvodné ruské formy“.⁹³ Svoje argumenty podopiera náhľadmi českého filologa Dr. Pastrnka.

Hoci zo štúdie o Rusínoch je zjavné, že Mišík dobre pozná históriu Slovenska a svoju otázku má aj etnograficky preštudovanú, jednako je zjavné aj to, že v postoji k rusínskej otázke ho ovládajú viac city než sila nestranných vedeckých argumentov. „Tešme sa, že máme tak blízko našich bratov Rusov a nezaznávajme, čo je ich a nie naše... Som presvedčený o ruskej povahe i o ruskom pôvode našich

spišských uniátov." Konečne Škultétym podvrátený priznáva, že medzi „Rusniakmi“ sú aj Slováci, no jeho rusofilstvo ho núti dodať: „So slovanského stanoviska vôbec nepadá na váhu, či je na Slovensku viac Rusov alebo Slovákov, veď sme všetci svojí.“⁹⁴

Výmena náhľadov medzi Mišíkom a Škultétym hodne prispela k vyjasneniu etnických pomerov na Spiši a na východnom Slovensku vôbec.

Najcennejšie služby preukázal Mišík slovenskej veci a slovenskej vede svojimi národopisnými prácami. Na tomto poli ho nič nehatilo. Bol presvedčený, že slovenský ľud vložil do názvov svojich potokov, hájov, lúk, vrškov a povestí, viažucich sa k nim, kúsok svojej minulosti a treba len bystrého čitateľa, aby z nich vylúštil našu minulosť. V piesňach nášho ľudu a v jeho zvykoch, porekadlách, pri rozličných životných prejavoch a príležitostiach sa skrýva jeho pôvodná mentalita, jeho duševné schopnosti, sklony, charakter a mravy. Svoju úlohu videl v tom: tieto piesne, povesti a zvyky verne zachytiť a zachovať ich pred zabudnutím.

Keď Muzeálna slovenská spoločnosť uverejnila r. 1895 výzvu k slovenskému obecenstvu, aby sbieralo ľudové piesne, a to v nárečí patričného kraja, Mišík si vyznačil úlohu, že posbiera všetky ľudové piesne na celom Spiši. Už r. 1898 uverejnil prvú sbierku,⁹⁵ v ktorej sosbieral 392 ľudových piesní z okolia Hnilca, Hnilčíka, Danišoviec, Odorína, Brutoviec, Markušoviec, Spišskej Novej Vsi, Gánoviec, Janoviec, Vyderníka, Smižian, Slovenskej Vsi, Ždiaru a Magury. Piesne podáva fonetickým pravopisom a opatruje bohatými vysvetlivkami jednotlivých

slov a výrazov. V sbieraní ľudových piesní na Spiši pokračoval a postupne ich uverejňoval v zborníkoch Muzeálnej slov. spoločnosti.

Podobnou usilovnosťou zbieral aj slovenské povesti, ktoré kolovaly na okolí Hnilca. Postupne ich uverejňoval v zborníku Muzeálnej slov. spoločnosti.⁹⁶ Sobil 65 povestí a podáva ich foneticky v dialekte, akým hovoria v Hnilci. Na konci každej povesti uvádza mená osôb, od ktorých ich počul, ich vek a priemerné vzdelanie (znalosť čítať a písať), teda všetky tie okolnosti, ktoré pre vedecké spracovanie našich povestí sú nevyhnutne potrebné.

Mišík konštatuje, že v porovnaní s bohatstvom, ktoré máme v slovenských ľudových piesňach a povestiach, chudobní sme v bájkach. Lútuje, že hoci máme veľa dobrých poetov, epických a lyrických básní klasickej hodnoty, bájka je v našej literatúre len slabo zastúpená. Od uverejnenia zbierky Jonáša Záborského nič sa vraj nepublikovalo. „A predsa — hovorí — toho veľmi potrebujeme najmä dnes. Myslím, že práve terajšie okolnosti nášho národa priaznive sú bájke. Aký bohatý materiál pre zručného bájkopisca nakopený je v našom rodinnom, spoločenskom a občianskom živote. Koľko tu mravných a politických kladov, koľko prevráteností, ktoré treba šľahať, koľko nízkeho sebecka, ktoré treba na pranie postaviť, koľko kultúrnych lží, ktorým treba raz na vždy strhnúť náličnicu. A všetko toto vykoná dobrá bájka lepšie a istejšie, než rozsiahle časopisné články.“⁹⁷ Odporúča slovenským poetom, aby prekladali bajky najmä od ruského spisovateľa Ivana Andrejevičova Krylova, od ktorého uverej-

nil aj sám niekoľko ukážok (Kvartet, Zeleninár a filozof, Kukučka a hrdlička, Divé kozy).⁹⁸ Mišík svojimi národopisnými článkami a svojou sberateľskou činnosťou preukázal Muzeálnej slovenskej spoločnosti neoceniteľné služby.

Preto bolo prirodzené, že po smrti Andreja Kmeťa, zakladateľa a prvého predsedu Muzeálnej spoločnosti, stal sa Mišík jeho nástupcom. Keď sa už doteraz staral o rozkvet jedinej, ešte jestvujúcej vedeckej slovenskej ustanovizne, od svojho zvolenia za predsedu (r. 1908) až do svojej smrti venoval všetku svoju pozornosť a úsilie už len tejto ustanovizni.

Kmeť chcel mať v Muzeálnej slovenskej spoločnosti aj vedeckú ustanovizeň, akú mali Slováci pred sto rokmi v Bernolákovom Učenom Tovarišstve. No väčšina členov, medzi nimi aj sám Vajanský, pokladala to za predčasné a chcela mať len muzeálny spolok. Kmeť obetoval svoj ideál národnej disciplíny, jednako viedol spolok takým smerom, aby v ňom mali Slováci svoju učennú spoločnosť.⁹⁹ Svojimi odbornými znalosťami, v ktorých sa rovnal učencom európskej výšky, mohol Kmeť sledovať aj taký cieľ.

Keď sa dostal za jej predsedu Mišík, ktorý sa nemohol vo vedeckosti rovnať Kmeťovi, usiloval sa zrealizovať myšlienku, ktorú svojho času mala pred očami väčšina zakladateľov, aby v Muzeálnej slovenskej spoločnosti mali Slováci predovšetkým muzeálnu ustanovizeň. „Nám neprichodí stavať od strechy, ale skôr od základov.“¹⁰⁰ „Svojskú kultúru pestovať a všemožne napomáhať je hlavnou úlohou našej Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Preto máme pred-

všetkým sbierať pre naše múzeum predmety, v ktorých sa javí duch slovenského ľudu, jeho krásocit a smysel pre úmenie, jeho názory na svet a prírodu. Do našich múzeálnych periodických vydaní patrí na prvom mieste slovenský folklór, ľudové povesti, báje, porekadlá, piesne atď.“¹⁰¹ Mišík bol presvedčený, že slovenský národ bude mať skoro možnosť plného rozkvetu. Až prorocky to predvídal už v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. „Z politického položenía v Európe vôbec ťažíme presvedčenie, o blízkom rozhodnutí tohoto boja s definitívnym víťazstvom našej spravodlivej veci.“¹⁰² Preto v tom čase nepokladal za potrebné vedecké spracovanie slovenského folklóru a starožítostí, na ktoré bude i dosť času i dosť súcich ľudí, keď bude národ oslobodený. Ale musí ísť o to, zachrániť každý črep, každý útvar slovenského umu a slovenskej ruky, aby sa nedostal do cudziny, do rúk našich neprajníkov. V takom smysle znejú jeho jadrné prejavy pri otváraní valných shromaždení, v tom smysle vyznievajú jeho články na stĺpcoch spolkového časopisu a aj v iných novinárskych prejavoch.¹⁰³ Sám, keď už pre starobu a choroby nestačil na väčšie a významnejšie práce, sbieral aspoň omrvinky a niet čísla múzeálneho časopisu a zborníka, v ktorom by neuverejnil voľajakú maličkosť o slovenských drotároch, baníkoch, etymologicky nerozoberal nejaké slovenské slovo alebo neuverejňoval ukážky zo slovenských nárečí. Za Mišíkovho predsedníctva slovenské múzeum jeho pričinením a jeho povzbudzovaním získalo najväčšiu časť ľudových malieb, výšiviek, nádob so slovenskou ornamentikou a iných náradí

slovenskej domácnosti. Jeho úsilie malo neoceniteľný význam, lebo sa rozvinulo vtedy, keď sa nežičlivci vrhli s celou vehemenciou sbierať a odnášať zo Slovenska tieto svedectvá slovenskej vyspelosti a kultúrnosti.

Mišík svojou rozsiahlou literárnou činnosťou a učenosťou si získal mnohých ctiteľov doma i v zahraničí. Viedol rozsiahlu korešpondenciu s poprednými slovenskými a slovanskými činiteľmi a mnohí ho vyhľadávali na hnileckej fare. Najuššie priateľské styky viazaly ho ku Fr. R. Osvaldovi,¹⁰⁴ ktorému pomáhal najmä v redigovaní *Tovaryšstva*. S Andrejom Radlinským, Fr. V. Sasinkom a Andrejom Kmeťom uzavrel srdečné priateľstvo už v mladých rokoch. Navštevovali sa a písavali si s Vajanským, Škultéty, Halašom, Pavlom Mudroňom, Ambrom Pietrom, Edom Krajňákom. Czamblovi pomáhal pri študovaní nárečia v Hornádskej doline,¹⁰⁵ Dr. Niederlemu poskytoval dáta o starožitnostiach Spiša. Zpomedzi ruských učencov písal si so Sreznievskym, z českých s Dr. Pastrnkom a s A. Šemberom, z poľských s Eljaszom Radzikowským.

„*Kňaz a vedec*“, taký je nápis na pamätnej tabuli nad jeho skromným hrobom v spišskokapitulskom cintoríne, a tento krátky nápis ho výstižne charakterizuje.

Druhá polovica devätnásteho storočia, do ktorej spadá väčšia časť Mišíkovho života a účinkovania, nesie sa v znamení silnej revízie spôsobu kňazského smýšľania a účinkovania ako ho ponímali v prvej polovici devätnásteho storočia. Je to prelomová doba, v ktorej sa rodí nový typ kňaza, i keď dozvuky jozefinizmu sú ešte dosť silné a i keď z ich vplyvu sa nevedeli vymaniť ani mnohí kňazi z mladšej generácie. Jozefínskym typom kňaza je osvietenec a úradník štátu. Hoci Jozef II. sa usiloval priblížiť kňaza k jednoduchému ľudu a kňazské účinkovanie chcel skoro úplne vyhradiť osvietenskej a filantropickej službe ľudu, vo väčšine svoj cieľ nedosiahol.¹⁰⁶ Jozefínski kňazi sú pedantní úradníci štátu, jemní vzdelanci a pohodlní ľudia. Stoja vlastne vysoko nad ľudom a o jeho duševné a duchovné potreby sa starajú natoľko, nakoľko im to predpisuje úzka služobná povinnosť. Viac sa cítia závislými od panovníckeho dvora, od uhorskej miestodržiteľskej rady než od svojho biskupa. Záslužný kríž, ktorý udeľoval panovník aj kňazom za pedantné účinkovanie, bol im omnoho lákavejším vyznamenaním než cirkevné uznanie za opravdivú kňazskú horlivosť.

Tento úradnícky typ jozefínskeho kňaza chce nahradiť v druhej polovici devätnásteho storočia kňaz skutočne ľudový. Popri svojej povinnosti starať sa o duševné potreby svojho ľudu chce ho

i mravne, sociálne a hospodársky pozdvihnúť, s ľuďom cíti v každej jeho bolesti i slasti. Nedbá o priazeň vrchnosti a úradov, ak by sa mal pre ňu spreneveriť ľudu, z ktorého vyšiel. A nakoľko v tomto čase národný problém stál v popredí všetkého úsilia, je prirodzené, že kňaz nového typu musel zaujať k nemu svoje stanovisko.

Proti prirodzenému národnému úsiliu slovenského ľudu stál umelý prúd uhorskej štátnej jednoliatosti, ktorý sa usiloval dosiahnuť svoj cieľ pomaďarčením v štáte žijúcich národov. Aj on počítal s vplyvom, ktorý má kňaz v ľude, a preto predovšetkým chcel získať pre svoje zámery kňazstvo. Štátom dosadzovaná hierarchia bola zostavená zväčša tak, že slúžila tomuto cieľu, a z nižšieho kléru uprednostovala tých, ktorí boli ochotní napomáhať myšlienku maďarského štátu.

Mišík odpočiatku svojho kňazského účinkovania postavil sa bez váhania do radov slovenských kňazov národovcov. Tým bol už vopred určený jeho ťažký životný údel, aký museli znášať v Uhorsku všetci slovenskí národne uvedomení kňazi. Úspešné kňazské účinkovanie prirodzene predpokladá súlad medzi predstaveným a podriadeným, medzi kňazom, účinkujúcim v dušpastierstve, a jeho biskupom. Akékoľvek diferencie, hoci i politické, národné alebo sociálne, už narúšajú ich dobrý pomer a úzky vzťah, bez ktorého ťažko kňazovi ostať na výške povolania. Aj Mišík mal pre seba riešiť tento ťažký problém, ktorý prichodilo riešiť mnohým slovenským kňazom, keď chceli byť a ostať dobrými kňazmi.

museli sa dostať súčasne viac-menej do protivy so svojimi biskupmi.

Mišík svojim päťdesiatjedenročným kňazským účinkovaním prežil päť spišských biskupov: Ladislava Zábojského, Jozefa Samassu, Juraja Čásku, Pavla Smrečányiho a Alexandra Párvyho. Hoci Zábojský ostro odsudzoval nacionálne exponovanie sa kňazov,¹⁰⁷ v podstate jeho stanovisko žičilo slovenskej veci a preto mal k nemu Mišík veľmi srdečný vzťah. Rozpamätáva sa naň s pocitom lásky a vďačnosti.¹⁰⁸ Do Samassovho trojročného biskupského účinkovania na Spiši spadajú prvé verejné výstupy Mišíkove, a tak aj prvé srážky so svetskou a cirkevnou vrchnosťou. Samassa bol typickým predstaviteľom jozefínskeho biskupa, biskupa úradníka, ktorého málo zaujímaly drobné problémy slovenského človeka. U mladého Mišíka vyvolal prirodzene vzdor a keď odchádzal do Jágru za arcibiskupa, dáva v ironickom článku najavo svoju radosť nad jeho odchodom zo Spiša.¹⁰⁹ Za biskupa Čásku sa dostáva Mišík do Hnilca, čo už samo v sebe pokladal za nezaslúžený trest. A keď biskup proti prisľúbeniu, že po krátkom pobyte v Hnilci pridelí mu iné miesto, z Hnilca ho neprekladal, vyvolalo to uňho odhodlanie odísť do Ruska. Biskup bol náklonný vysvetľovať Mišíkovo rozhodnutie nielen ako prejav kňazskej neposlušnosti, ale aj ako znak necirkevného smýšľania a náklonnosti k apostázii.¹¹⁰ Tu sa naskytla Mišíkovi príležitosť, ba aj kňazská povinnosť dokázať, ako sa majú veci s jeho vernosťou a prítulnosťou k Cirkvi a diecéze. V obširnom liste, ktorý nato napísal biskupovi Čáskovi, nepopieral, že biedne

hmotné polozenie v Hnilci ženie ho pomýšľať na vyvandrovanie, no najrozhodnejšie popieral, že by to znamenalo nevernosť k Cirkvi. Osvedčil sa, že nechce prestať byť kňazom spišského biskupstva, len načas by chcel odísť z diecézy, aby hmotne pomohol sebe a rodičom.¹¹¹ Mišík chcel plánom odchodu do Ruska zrejme pohnúť svojho biskupa, aby mu pridelił zodpovednejšie miesto účinkovania. Hoci ho nedostal, ostal i naďalej horlivým a svedomitým kňazom, ba odvtedy ako by zdvojnásobil starostlivosť o svojich veriacich a o cirkevné záujmy. Keďže bol v Hnilci len drevený kostolík, Mišík sa dal do práce a pomocou ministerstva financií a mesta Spišskej Novej Vsi postavil terajší rozsiahly kostol v novogotickom slohu s vysokou, štíhlou vežou.¹¹² Zaopatril nové oltáre, organ, zreštauroval faru a školu. V Gemerskom Hnilci, patriacom do jeho farnosti, kde nebolo vôbec školy, pričinił sa, aby štát postavil katolícku školu, hoci slúžnovský úrad v Rožňave sa zasadil celou svojou váhou, aby sa tam postavila štátna škola, v ktorej by „panslavistický kňaz“ Mišík nemal vplyv.¹¹³

Na zintenzívnenie náboženského života svojich veriacich zakladá náboženské spolky (ružencový spoloč, spoloč ctiteľov Božského Srdca), šíri medzi nimi slovenskú katolícku literatúru. Organizuje svojich veriacich v Spolku sv. Vojtecha, jedinej kultúrnej ustanovizni, ktorá ostala Slovákom. Na zamedzenie nemierneho požívania liehovín zakladá spoloč abstinentov.

Ako kňaz slúži nielen svojim farníkom v Hnilci, ale prispievanim do slovenských náboženských

časopisov a kalendárov, prekladom svätého Písma a inou prekladateľskou činnosťou (Špirágov katechizmus, Malý katechizmus pre ľud. školy) stáva sa vlastne učiteľom celého katolíckeho Slovenska.

Príchodom nového biskupa, Pavla Smrečányiho, Mišík obnovil svoje pokusy dostať sa z Hnilca, ale ony ostaly bezvýsledné. Zatrpknutosť voči svojim nadriadeným sa v ňom utvrdzuje, ale nepodlamuje jeho kňazskú aktivitu. Ba práve v posledných rokoch minulého storočia a začiatkom XX. storočia dosahuje Mišíkova tvorivosť vrcholný bod.

Keď už za dovtedajších spišských biskupov, ktorí boli aspoň pôvodom Slováci, bolo polozenie Mišíkovo neutešené, od nového biskupa Dr. Alexandra Párvyho, i rodom i smýšľaním tuhého Maďara, nemohol očakávať nič lepšieho. Pokúsil sa pýtať znovu uprázdnenú spišskonovoveskú faru, ale obišiel tak ako predtým. Aj za Párvyho biskupstva ostal Mišík ďalej jednoduchým hnileckým administrátorom. Jednako od tohto biskupa dostalo sa mu aké-také uznanie, čo pôsobilo ako balzam na jeho životné zranenia. Párvy, hoci slovenské nacionálne prejavy svojich kňazov potláčal, rešpektoval Mišíkov čistý kňazský charakter, jeho pracovitosť a hľadel ju odmeniť. R. 1908 vymenoval ho za člena diecéznej vigilancie, do ktorej sa dostávali len učení a bezúhonní kňazi biskupstva. Vo veľmi zdvorilom liste požiadal ho o slovenský preklad jágerského Malého katechizmu,¹¹⁴ odporúčal ho ostrihomskému arcibiskupstvu za cenzora slovenského prekladu svätého Písma,¹¹⁵ čím sa cítil Mišík veľmi poctený. Ba keď mal Mišík zaujať miesto predsedu pri Mu-

zeálnej slovenskej spoločnosti, Párvy ho menoval konzistoriálnym radcom. Tieto drobné vyznamenania nič nemenily na jeho hmotnom postavení, no Mišíkovi nešlo len o zlepšenie hmotného položenia. V minulosti ho najviac urážalo to, že odstrkovanie so strany cirkevnej vrchnosti by mohol voľakto vykladať v tom smysle, že azda pre kánonické príčiny je nehodný povýšenia. Preto sa úprimne tešil uznaniu a vyznamenaniam so strany svojho biskupa.¹¹⁶ Od toho času prestávajú v Mišíkovej súkromnej korešpondencii, i v novinárskych článkoch trpké ironické poznámky na predstavených.

K svojim farníkom lipol Mišík vždy úprimnou a starostlivou láskou. Odpúšťal im ich ľudské krehkosti a slabosti, a ich dobré vlastnosti vyzdvihoval. Mišík viedol individuálnu pastoračiu. Previnilcov si dal zavolať na faru, kde im hovoril do srdca a usiloval sa ich získať dobrotou. Najmä dal si záležať na baníckych rodinách, kde mužovia nemiernym požívaním liehovín rozvracali rodinný život. Keď sa pre veľkú nezamestnanosť jeho veriaci vysťahovali do Ameriky, ostal s nimi v listovnom styku a dbal, aby sa ani nábožensky ani národne neodcudzili svojej minulosti. Chudobný ľud v Hnilci mal ho tiež úprimne rád a túžil sa k nemu so synovskou prítulnosťou.¹¹⁷ Cez celé skoro polstoročné Mišíkovo účinkovanie v tejto farnosti ľud stupňovanou láskou pridržal sa svojho dušpastiera, ale ukázalo sa to najmä v búrlivých časoch prvej svetovej vojny. A práve vtedy, keď by bol býval najpotrebnejší svojim veriacim, aby ich mohol potešovať uprostred úderov, zapríčinených vojnou, klesajú jeho telesné sily. Čas-

té choroby vnukajú mu myšlienku zrieknuť sa fary a ísť na odpočinok. Lež ostáva, až kým po skončení vojny nestihne ho najväčšie vyznamenanie a súčasne aj najväčšie prekvapenie, vyvolenie za kapitulárneho vikára.

Mišíkov kňazský charakter sa najmarkantnejšie prejavil v jeho kázňach. Mal dar skvelého kazateľa. Kázne si starostlivo pripravoval a zostavoval ich podľa kazateľských pravidiel. Nekázaval dlho. Aj jeho najdlhšie reči netrvaly viac než polhodiny. V nich je presne vyznačený cieľ, jasne uvedené pohnútky a pádne dokazovanie, podloženie citátmi zo svätého Písma a sv. Otcov. Hoci bol veľmi sčítaným a široko vzdelaným človekom, v kázňach veľa nemudroval. Mudrovanie vo viere vôbec odsudzoval.¹¹⁸ Reči má postavené prakticky. Chce v nich svojich veriacich dôkladne poučiť o viere a pohnúť ich k mravnému životu. Keď mal voľačo vyčítať svojim veriacim, činil to obozretne a s potrebnou šetrnosťou. Kázne na sviatok slovenských apoštolov Cyrila a Metoda slúžily mu za vhodnú príležitosť povzbudiť svojich poslucháčov k vernosti voči sv. Stolici a dať prejav aj vlastnej oddanosti k Rímu.¹¹⁹

Kázne si príkladne spísal a veľkú časť z nich uverejnil v ročníkoch Kazateľne. Uverejnil ich vyše sto, a tým napomáhal slovenských kňazov v kazateľstve. Jeho kázne vynikaly aj po stránke slohovej a jazykovej.

Mišíkova spisovateľská činnosť uplatňuje sa z väčšej časti na poli novinárstva, národopisu a histórie. No ako kňaz cítil vždy povinnosť zdokonaľovať sa aj v teologickej vede a usiloval sa sprístup-

niť ju aj širšej katolíckej inteligencii. Už na začiatku svojho kňazského účinkovania rozmýšľal, ako by mohol vzbudiť záujem o vedu v pomerne malom počte slovenských katolíckych inteligentov a ako by ich mohol pohnúť k činnejšiemu životu a k obhajobe katolíckej pravdy.¹²⁰ „Keď aj v tichých dolinách tatranských tak drzo si počínal nepriateľ zjavenia a najmä jeho napísaného prameňa, svätého Písma, keď aj na Slovensko začaly prenikať t. zv. racionalistické novoty,“¹²¹ uverejnil Mišík svoju teologickú štúdiu: *Biblický dej potopy*. Niektoré tzv. vedecké teórie o vzniku sveta, o pôvode človeka, o jednotnosti ľudského pokolenia hlásaly neshody medzi závermi prírodných vied a medzi údajmi Biblie. Mišík pohotovo podvracia tieto teórie a dokazuje, že moderná teória o vzniku sveta len potvrdzuje biblické údaje. Na svoj čas to bola dobrá popularizačná práca a hoci jeho zámerom bolo pomôcť predovšetkým ľudu, mohla poslúžiť aj náročnejším čitateľom.

Cirkevno-spisovateľská činnosť ho nevyhnutne priviedla do jedinej vtedy jestvujúcej katolíckej kultúrnej ustanovizne na Slovensku, do Spolku svätého Vojtecha. Už ako mladý ružomerský kaplán bol oduševneným propagátorom Vojtešského spolku, a odvážil sa zrealizovať veľký plán Spolku sv. Vojtecha, preklad svätého Písma do slovenčiny.¹²² Neuskutočnil ho sám, ale pre svoje teologické znalosti a dobré pero mal ho Spolok v stálej evidencii a podľa potreby dovoľával sa Mišíkovej pomoci. Keď bolo treba r. 1903 zrevidovať Sasinkom urobený preklad svätého Písma, Martin Kollár, správca SSV, medzi dvadsiatimi slovenskými teológmi, ktorí

mohli prísť do úvahy pri recenzii, po Fr. R. Osvaldovi a Andrejovi Kmeťovi, uvádza na treťom mieste Štefana Mišíka.¹²³ Ten istý správca na valnom shromaždení SSV r. 1907 sa žaluje, že členstvo spolku síce rastie, ale málo je spolupracovníkov takých, ako „Osvald, Kianička a Mišík“.¹²⁴ Poverili ho redigovaním Pútnika svätovojteškého a prekladom z nemeckej pôvodiny trojsväzkového ľudového katechizmu od Františka Špirága (Katolícky ľudový katechizmus, Trnava, 1907. 8°, 1166 str.). Duchovenstvo a slovenská katolícka verejnosť dostaly v ňom nepostrádateľnú príručku katolíckej náuky.

OSOBNOSŤ

Mišík popri svojom dušpastierskom účinkovaní, v ktorom bol vzorný, bol činný na každom poli, na akom sa vtedy slovenský život mohol prejavovať. Známy bol ako zápalistý národný buditeľ, ako kultúrny pracovník, systematický sberateľ a vedecký vysvetľovateľ ľudových piesní, porekadiel a zvykov. Objasňoval slovenskú minulosť, zachraňoval starozitnosti, ktoré mali vzťah k slovenskému životu. Bol vzdelaným a sčítaným človekom. Veľkú prácu, ktorú zanechal po sebe, mohol vykonať len pri tej telesnej a duševnej sile, ktorou bol obdarený.

Mišík bol muž vyššej postavy a silnej telesnej konštrukcie. Až do svojich šesťdesiatich rokov vážnejšie nikdy nebol chorý. Skromne sa stravoval, čo mu ukladalo už aj jeho biedne hmotné postavenie v Hnilci. I keď usilovné štúdium ho púťalo k práci, dbal na to, aby sa mohol denne dosť dlho pohybovať na čerstvom vzduchu. Cesty do Spišskej Novej Vsi a do Rožňavy vykonával zväčša pešky (3 hodiny) a veľa sa túlal po okolitých kopcoch a grúňoch. Alkoholické nápoje užíval len veľmi mierne, ale o to silnejšie fajčil, čo mu v staršom veku privolalo aj ľahšie ochrnutie.

Vysoké čelo a drobné živé oči prezrádzaly vysokú inteligenciu. Nadpriemerná nadanosť spájala sa so silnou vôľou, usilovnosťou a vytrvanlivosťou v práci. Ľahko sa učil cudzie jazyky. Hovorilo sa

o ňom, že ovláda všetky európske jazyky, čo on síce v skromnosti podvracal,¹²⁵ ale pravda je, že študoval všetky európske jazyky a viaceré z nich ovládal dosť dobre. (Okrem slovanských rečí vedel po nemecky, maďarsky, francúzsky, čítal anglicky, latincky, španielsky, ovládal klasickú latinčinu a gréčtinu.) Keď si raz zaumienil naučiť sa voľaktorý jazyk, neustúpil, kým ho nezvládol aspoň natoľko, aby mohol študovať jeho literatúru. V svojich článkoch a úvahách často sa odvoláva na cudzojazyčné diela, po preštudovaní cituje z nich v originále. Jeho knižnica obsahovala veľa francúzskych, anglických a španielskych kníh popri mnohých nemeckých, no a bohatej zásobe slovanských diel. Jazyky študoval najmä na svojich prechádzkach v okolí Hnilca.

V mladších rokoch rád chodieval do spoločností. Bol veselej povahy a živo sa zúčastňoval na debátach. Prirodzene, navštevoval len spoločnosť, ktorá smýšľala podobne ako on. Krúžky maďarských liberálov, ktoré sa vtedy zakladali v každom mestečku, sa mu protivily a na ne ostro útočil v spoločenských rozhovoroch a v článkoch novín. V starších rokoch stal sa samotárom. Vyhľadával len ľudí, ku ktorým mal úplnú dôveru. Nakoľko v Hnilci bol odrezaný od sveta a tamojší pobyt neumožňoval mu častejší styk s priateľmi, začal včas široko rozvetvenú korešpondenciu. Písaval dlhé listy svojim známym, v ktorých naznačoval svoje plány, rozpísal sa o svojom každodennom živote až do najmenších podrobností. Keď cítil nad niečím radosť, hneď to napísal Sasinkovi, Osvaldovi, Kmeťovi, Andrejovi Halašovi, Jozefovi Škultétymu a iným. A v listoch vy-

lial aj svoje žiale nad pomermi, pospomínal svoje osobné ťažkosti, trpko písal o tých, o ktorých bol presvedčený, alebo sa nazdával, že mu krivdia. Pri výbere svojich priateľov nehladel na konfesiónálnu rozdielnosť, ale v duchu moysesovsko-kuzmányovskej tradície prakticky pestoval úprimnú snášanlivosť. V tom ohľade išiel až tak ďaleko, že laikom a inovercom pospomínal veci, ktoré sa pretriasajú len v kruhoch, ktorých sa zblízka týkajú. Tu sa musí brať do úvahy súdržnosť všetkých slovenských národovcov, vyvolaná pomermi minulého storočia, a ich úzka spolupráca, aby sa pochopila Mišíkova sdielnosť a skoro by sa mohlo povedať indiskrétnosť, s ktorou hovorí o najvnútornejších cirkevných veciach pred inovercami.

Mišík bol hodne revolucionársky typ človeka. Voči svetským vrchnostiam i cirkevným bol neobyčajne smelý a otvorený. V úradných listoch alebo v novinách neúprosne útočil, kritizoval a ironizoval Slovákom nenaklonené osoby, bičoval krivdy, ktoré videl páchať na národe alebo vlastnej osobe. V tomto ohľade neodpustil si ani maličkosti. No v boji bol čestný. Sám sa nedopustil nízkosti a odsudzoval ju u iných. Zatracoval najmä anonymné písачky.¹²⁶ Aký prísny bol nahor, taký zhovievavý bol nadol. Ľudu veľa odpúšťal. Jeho dobré vlastnosti verejne chválil a zlé vlastnosti ospravedlňoval a zodpovednosť za ne zvaľoval na vrchnosti.¹²⁷ Pre ľud ľahko prinášal obety, i keď sa veľmi dotýkaly jeho vlastnej existencie a zdravia.¹²⁸

Na svoju česť a reputáciu bol veľmi citlivý. Veľmi ťažko znášal pokorenie a pre veľkú osobnú ci-

tlivosť často videl pokorovanie aj tam, kde v skutočnosti nebolo. Každé preloženie z jedného kaplánkeho miesta na druhé, i keď sa stávalo z čisto cirkevnoúradných dôvodov, náklonný bol vykladať si ako útok na svoju osobu. Opätovne a opätovne žiadal od svojej vrchnosti vysvetlenie a bol krajne urazený, keď mu vrchnosť na také listy neodpovedala.¹²⁹ Svoj dlhoročný pobyt v Hnilci veľmi ťažko znášal. A hoci sa neskôršie aj smieril so svojim biednym postavením v Hnilci, nevedel sa smieriť s tou myšlienkou, že svet môže pripisovať jeho cirkevné neúspechy osobným neschopnostiam a voľajakým proticirkevným deliktom.¹³⁰ To presvedčenie nezslúženého odstrkovania a zaznávania sa ozýva z jeho početnej korešpondencie, to podfarbuje jeho články v novinách a vysvetľuje jeho nedôveru a príkry postoj k predstaveným.

V svojej súkromnej korešpondencii a úradných listoch, písaných cirkevnému predstavenstvu, ustavične naráža na svoje biedne hmotné postavenie. Stále sa pokúšal dostať sa na lepšie miesto a pri výbere miesta nebol ani dosť skromný. Už ako mladý človek uchádzal sa o miesta, ktoré podľa vtedajších zvyklostí mohli dostať len starší a zaslúžilí ľudia. Na prvý pohľad zdalo by sa, že bol hmotársky založeným človekom. No pri dôkladnejšom pozorovaní vidíme, že mal veľmi správny pomer k hmotným veciam a v tomto ohľade nevybočil zo smeru, ktorý sa očakáva od duchovného. Slovenské, cirkevné a národné ustanovizne v minulom storočí boli odkázané na milodary predovšetkým so strany kňazov. Mišík z otvoreného srdca by bol rád pomáhal a bol

nešťastný, že nemôže pomôcť takým príspevkom, aký by veci vyžadovaly. Hoci jeho príjmy boli veľmi skromné, nebolo cirkevného alebo slovenského národného podujatia (Spolok sv. Vojtecha, kat. gymnázium v Kl. pod Znievom, Matica, Národné múzeum), kde by nebol medzi prvými zakladateľmi so svojim príspevkom 100 zlatých. Keď išlo o zrealizovanie voľajakej dobrej veci (tlač, dom, podpora študujúcej mládeži), ktorú hatily hmotné nedostatky, Mišík vyzýva verejnosť k sbierke, prvý venuje svojich 5 zlatých a hľadá 100 ďalších darcov.¹³¹ Keď teda túžil po lepšom hmotnom postavení, išlo mu o to, aby mohol lepšie podporovať dobré veci. Ďalej Mišík rád mal knihy a časopisy, na ktoré jeho tamojšie príjmy nestačily.¹³² Nakoľko jeho chudobní farníci nestačili si zadovážovať potrebné kostolné predmety, zadovážoval ich zo svojich prostriedkov alebo bohato prispieval na ne.¹³³ Mišík mal smelé plány a na ich realizovanie potreboval hmotné prostriedky. R. 1883 podujal sa redigovať a vydávať časopis „Ctiteľ Božského Srdca Ježiša“ a zostavil aj prvé číslo tohto mesačníka.¹³⁴ Okrem redaktorskej a administratívnej práce, ktorú chcel konať zadarmo, bol ochotný znášať aj časť výloh z vlastných prostriedkov. No podujatie stroskotalo, lebo nenašiel porozumenie u tých, u ktorých očakával. V takých prípadoch prichádzalo Mišíkovi na um žiadať sa na miesta, hmotne lepšie dotované, kde by mohol presadiť svoje plány z vlastných prostriedkov a nebol by odkázaný na cudziu pomoc. Jeho postoj k hmotným veciam bol kňazský, zriadený a korektný.

Mal jemne vyvinutý cit pre spravodlivosť. Utlačovaných a nevinne prenasledovaných sa vehementne zastával. Keď sa krivdilo jeho farníkom, chudobným kovorobotníkom v Hnilci, verejne napádal uhorskú vládu a žiadal nápravu.¹³⁵ Keď z ústredného seminára v Pešťbudíne vyhodili dvoch klerikov (Andreja Bieleka a Frant. Rovnianka), pretože sa domáhali slovenskej knižnice, Mišík postavil sa proti celému uhorskému episkopátu a činil ho zodpovedným.¹³⁶ No neváhal upozorniť ani svojich najbližších priateľov, keď videl, že bez podkladu podozrievajú a krivdia, hoci aj svojim úhlavným protivníkom. Keď v súvisе s černovskou tragédiou slovenskí redaktori začali útočiť na biskupa Párvyho, Mišík ich zahriakol.¹³⁷ A hoci si Hlinku vysoko vážil, vedel si zachovať svoj osobitný postoj, keď bol presvedčený, že Hlinkovo počínanie by mohlo škodiť národnej a cirkevnej veci.¹³⁸

Mišík si zaslúžil svojím kňazským životom, osobnosťou a literárnou prácou, čo napísal o ňom z príležitosti jeho zlatej omše Trúchlohorský:

„Za päťdesiat rokov čestne plnil úlohu kňaza a vynikal príkladom života. I bedrá mal podpásané i sviecou svietil v ruke. Veľký duch Mišíkov prácou pastorálnou nevyčerpal sa celý, zvýšené chvíle ukrácal si vedou.“¹³⁹

- ¹ Ondrášová patrí do farnosti Liptovského Svätého Mikuláša. V tamojších farských záznamoch sa Štefan Mišík nevyskytuje ani v katolíckej matrike ani v evanjelickej. Pokrstený bol pravdepodobne v evanjelickom kostole a vychovaný po katolícky. Dátum narodenia opiera sa o prípis mikulášskeho katolíckeho farára z r. 1862, v ktorom hlási biskupskému úradu v Spišskej Kapitule, že Štefan Mišík bol pripustený k svätému prijímaniu. To isté dátum narodenia je vedené aj v seminárskych záznamoch a v schematizmoch spišskej diecézy. Gymnaziálne vysvedčenie a pamätná tabuľa vo Veľkom Hnilci za dátum Mišíkovho narodenia uvádza 19. aug. 1844, čo je pravdepodobne mylné.
- ² Už Mišíkov pradedo slúžil u Pongrárcovcov a sprevádzal ich v napoleonských vojnách vo Francúzsku. Imro Pongrác, u ktorého slúžil Mišíkov otec, bol človekom sociálne založeným a Slovákom nakloneným. Preto ani nepokladal za potrebné utekať a ukrývať sa v revolučných rokoch 1848-49, ako to činili ostatní zemaní Liptova, keď prichádzaly hurbanovské oddiely. Povedal: „Ja sa ich nebojím, veď vari Pribylinci (čo držali s Hurbanovcami) dobre vedia, kto som.“ Imro Pongrác pomáhal Jánovi Kollárovi pri sbieraní slovenských piesní. Mužski členovia rodiny boli protestantmi, ženski katolíckmi. Z článku Št. Mišíka, *Pongrárcovci v Ondrášovej*. *Národ. Noviny*, r. XXV., č. 121.
- ^{2a} Uňho sa vyučil pivovarníctvu jeho synovec, Jozef Heller, ktorý potom chodil po svete a svojimi pivovarníckymi znalosťami uplatnil sa najmä v Rusku. Z článku Mišíka, *Slovenský šuhaj vo veľkom svete*. *Nár. Noviny*, r. XVI., č. 94.
- ^{2b} Konvertoval na katolícku vieru pred smrťou na fare vo Veľkom Hnilci, kde dlhé roky žil s manželkou u svojho syna Štefana. Zomrel r. 1896. *Bisk. arch.* č. 4128/1896.
- ³ Riaditeľom bol Vavrinec Kotzurek z Hradca Královej; profesormi: Gustáv Bozděch, Václav Merklas, dr. Josef Marek, dr. Jan Josef Nejedlý, Jan Javůrek, Josef Dvořák, Václav Vojáček, Leopold Dvořák, František Pandura. — Vyučovali aj v rokoch, keď v Levoči študoval Štefan Mišík. Halász László, *A lőcsei kir. kath. főgymnázium története*. Lőcse, 1896.
- ⁴ Halász László, c. d., 127.

- ⁵ Prípís m. d. r. č. 73207/1861. — v. H a l á s z, c. d., 125.
- ⁶ Ako sa pozeraly vládne kruhy na slovensky uvedených profesorov a žiakov, ukazuje prípad Martina Čulena za jeho pôsobenia v B. Bystrici. Jeho tamojšie účinkovanie charakterizovali takto: „Vo fanatizovaní mládeže vynikal, a podnikol všetko možné, aby v ústave, v ktorom predtým bol pokoj, zobudil národnostné hnutie. Keď príchodom maďarskej éry stalo sa jeho tunajšie (rozumej v B. Bystrici) polozenie nemožným, žiadal o preloženie, a tak sa dostal 11. januára 1867 na čelo levočského gymnázia.“ — *A beszterczebányai kir. kath. főgymnázium Értesítője az 1894-95 tanévről.*, 247. str. — Čulen hneď po svojom príchode do Levoče prebudil ubíjaného slovenského ducha medzi žiactvom. Sám ako riaditeľ ústavu prevzal vyučovanie slovenčiny do vlastných rúk a zadelil žiactvo do troch skupín. V každej učil slovenský jazyk dve hodiny. Na prvú výzvu prihlásilo sa 51 žiakov. — No vládne kruhy urobily jeho pokusom koniec tým, že po ročnom účinkovaní v Levoči dali ho do výslužby. Podobný osud stihol aj profesora Silarda Hodobaya, ktorý na Čulenov návod začal učiť na levočskom gymnáziu ruštinu. H a l á s z, c. d., 165.
- ⁷ Ako klerik popri materinskej reči slovenčine uvádza znalosť nemčiny, ktorú ovládal perfektne slovom i písmom, a potom znalosť francúzštiny. Francúzsky sa mohol naučiť Mišík u Pongrácovcov. V šľachtických rodinách sa vtedy s obľubou pestovala francúzština. Za gymnaziálnych štúdií len súkromne sa mohol učiť francúzštinu a len keď navštevoval šiestu triedu, uviedli na levočskom gymnáziu vyučovanie tejto reči ako nepovinný predmet týždenne dve hodiny. H a l á s z, c. d., 164. — Mišík francúzštinu pomerne dobre ovládal a vo svojej korešpondencii s Halašom a Škultétym často cituje francúzske vety. Neskoršie sa dobre naučil aj po rusky a po poľsky a dosť dobre ovládal angličtinu a španielčinu.
- ⁸ Do spišského seminára prijímali vtedy pre veľký nával uchádzačov len kandidátov s výborným a dobrým prospechom.
- ⁹ Ako všetci spišskí biskupi, aj Zábojský značne napomáhal levočských študentov. Kupoval im školské učebnice a prispieval peniazmi na ich udržovanie. H a l á s z, c. d., 102; Pútník Sv. Vojtešský, 1902, článok o *L. Zábojskom* od Š t. M i š í k a.
- ¹⁰ Biskup Ladislav Zábojský zriadil r. 1857 v spišskom seminári filozofický kurz pre tých chovancov, ktorí boli prijatí do seminára zo šiestej, resp. siedmej gymnaziálnej triedy. Filozofický kurz mal dôkladne pripraviť chovancov pre teologické štúdiá a súčasne im mal nahradiť siedmu a ôsmu gymnaziálnu triedu. Filozofický kurz v spišskom seminári jestvoval do r. 1905, lebo dovtedy začínala väčšina chovancov teologické štúdiá bez stredoškolskej matúry. Viď: Sborník spiš.

kňazského seminára v minulosti a prítomnosti, Spiš. Kapitula, 1943. Štúdia od Dr. J. Špirku, *Dejiny spišského seminára*, str. 141.

- ¹¹ Rektormi seminára boli v tom čase osvedčení pedagovia Jozef Berzák a Karol Pisch, špirituálom Alojz Kavač, ktorý sa intenzívne zaoberal patrologickou vedou. Profesormi boli: Dr. Ján Vajdovský, vynikajúci umelecký historik (viď Dr. J. Špirko, *Životopis Dr. J. Vajdovského* v Historickom zborníku Matice slovenskej 1942, č. 1—2, str. 101), Martin Alth, ktorý vplýval na teologicko-vedecké účinkovanie Mišíkovo (viď Št. Mišík, *Biblický dej potopy zo stanoviska vedeckého*, Turč. Sv. Martin, 1879). Martin Alth je pôvodcom vedeckej úvahy „*O tak zvanej všemohúcnosti štátu*“, ktorý v slovenskom preklade uverejnil Mišík r. 1900 v *Tovaryšstve III.*, str. 9—32. — Filozofický kurz viedol Štefan Košťalik, známy mecén chudobného ľudu (viď zborník: *Ružomberská kalvária*, Ružomberok, 1948; štúdia J. Kútnika-Šmálova, str. 85).
- ¹² Spišské slovenské obce počtom 43 pod vedením Pavla Koperdána, farára v Kubachoch, podaly petíciu ku kráľovi, aby sa v levočskom gymnáziu vyučovalo po slovensky. Vec sa dostala pred uhorský parlament a odtiaľ do spišského župného zastupiteľstva, kde sa proti požiadavkám slovenských obcí ostro postavilo 16 spišských miest. Žiadosti sa nevyhovelo. Ba po odchode riaditeľa Čulena z levočského gymnázia postupne vytlačali slovenčinu aj ako výpomocnú reč, až kým r. 1879 minister Trefort naceľkom nezakázal vyučovanie slovenčiny. Halász, c. d., str. 166.
- ¹³ Disputationibus politicis motus inter fratres excitare, pacem turbare praejudicia item intra optimas superiorum intentiones aliis suggerere non abhoruit. *Matrica cleri jun. seminarii Scepusiensis*, ad an. 1864/65. A v r. 1867/68: „indolis fervidae, rebus politicis et nationalibus delectatur.“ Mišík o svojich seminárskych ťažkostiach pre slovenské veci píše v článku „*Obrázok zo života*“, kde hovorí, že prefekt Dr. Vajdovský prekutával mu balík, čo prišiel poštou, a hľadal v ňom akési „spisy z Petrohradu“. Seminársky správca, Karol Barvulský, na ktorého sa ináč Mišík príjemne rozpamätáva, radil mu, aby „národným záležitostiam chrbát obrátil“. Súčasne ho upozornil, že na konferencii seminárskych predstavených bolo dohodnuté vylúčiť Mišíka zo seminára, pretože bez dovolenia predplatil na časopis „Sokol“. Zachránil ho len list kníhtlačiara Škarničla zo Skalice, v ktorom tento píše, že číslo „Sokola“ bolo len omylom poslané na jeho adresu. *Národ. Nov.* r. IV. č. 111.
- ¹⁴ Porovnaj zborník *Mons. S. Martini*, Ružomberok, 1947 — štúdia J. Kútnika-Šmálova, *Zástoj kat. hierarchie v slov.*

národ. a kult. živote, str. 139—155. Sám Mišík píše, že keď sa biskup Zábojský dopyčul o jednom svojom novovysvätenom kňazovi, ktorý v Pešti končil teológiu, že sa nepriateľsky správa k Slovákom, v prítomnosti celej kapituly takto ho upozornil: „Počul som, že si veľký nepriateľ Slovákov. No, no! Maj sa na pozore. Moja diecéza je slovenská a ja nikomu nedovolím zapovrhovať môj slovenský ľud.“ *Pútnik Sv. Vojtešský*, 1902, s. 88.

- ¹⁵ Košťalik právom písal o sebe: „ja milerád každú obeť za dobro Cirkvi a národa môjho prinesiem, len mi je ľúto, že pre okolostojícnosť položená môjho tak málo za národ môj pracovať môžem, ale úfam, že nezadlho udré tá radostná hodina, kde mi voľno bude tak vystúpiť, jak sa na jedného statného rázu národovca sluší“. List písaný J. Kohútovi 4. III. 1863. V seminárskom archíve.
- ¹⁶ *Pastiersky list L. Zábojského veriacim z 25. IX. 1851.*
- ¹⁷ „profanis studiis zelose incumbere“ — *Matr. cleri jun. ad an. 1865/66.*
- ¹⁸ Jeho vlohy a usilovnosť predstavení charakterizovali: „ingenii praestantissimi, ingenii valde boni, applicationis solertissimae, indolis fervidae“ — *Matr. cleri jun. Sem. Scep.*
- ¹⁹ Dr. J. Špirko, *Spišský kňazský seminár v min a prítomnosti*, Bratislava, 1943. str. 124.
- ²⁰ Jej člen Jozef Kohúth, dolnokubínsky farár, neskoršie takto sa na ňu rozpamätával: „Jako klerik v ostatnom ročníku (1850/51) bol som dačo národne činný v seminári. Za príkladom Pešťanov zakladali sme aj my slovenskú školu, zúčastnili sme sa na preklade Štörovho diela: Ježiš moja žiadosť. Skrovný život slovenský vzbudili sme v semeništi našom. Výsledok bol česko-slovenská báseň k inštalácii Zábojského pod názvom „Blahospěv“. Vtedy sme horlili za čechoslovenčinu, teda spojenie s Čechmi v literatúre.“ — Viliam Ries, *Fr. Osvald*, Sborník lit. ved. odb. SSV, Trnava, 1935, str. 28.
- ²¹ Mikuláš Mišík, *Banskobystrickí bohoslovci v slov. nár. živote*. Sb. 1. v. o. SSV, 1935, str. 28.
- ²² „Priateľ Školy a literatúry“, príloha k Cyrillovi-Methodovi, práve vtedy (28. IX. 1861) zanikol.
- ²³ Bližšie vid': *Sb. Mons. s. Martini*, štúdia J. Kútника - Šmálova, *Zástoj kat. hierarchie . . . atď.*, str. 149, pozn. 51.
- ²⁴ J. Kútnik - Šmálov, *Zástoj kat. hierarchie*, str. 146.
- ²⁵ „Najväčší zločin môj v očiach prenasledovateľov mojich je bezpochyby len ten, že som svoj národ nikdy nezaprel, ale bez obalu — nemohúc ináč — aspoň slovom vyznával „Credo“ jeho.“ Z Mišíkovho článku, „Obrázok zo života“, v *Nár. Nov.*, r. IV., č. 111.

- ²⁶ Nár. Nov., r. IV., č. 111. — Martin Starek bol nositeľom záslužného zlatého kríža s korunou, ktorý udeľoval uhorský panovník. Mišík si Starka vysoko vážil. Hovoril o ňom, „že bol človekom cti“. K slovenskej veci mal kladný postoj a národné uvedomenie mladého kaplána len posilňoval.
- ²⁷ Cyrill a Method, r. XVII., č. 6.
- ²⁸ „Liptovský stoličný výbor a kláštory“, v časopise Cyrill a Method, r. XVII., č. 6.
- ²⁹ Nár. Nov., r. IV., č. 111.
- ³⁰ Spiš. bisk. arch. č. 1238/1870.
- ³¹ Spiš. bisk. arch. č. 1789/1872; 1958/1872; 214/1873; 430/1874; — Nár. Nov., r. IV., č. 111.
- ^{31a} Mišík bol zakladajúcim členom Matice slovenskej.
- ³² Nár. Nov., r. IV., č. 111. Išlo tu o znievské kat. gymnázium, ktorého bol Mišík zakladajúcim členom.
- ³³ Sp. bisk. arch. č. 870/1873; 1297/1873.
- ³⁴ Nár. Nov., r. IV., č. 111.
- ³⁵ Sp. bisk. arch. č. 430/1874.
- ³⁶ Eduard Korponay de Kamionka (* 1814 — † 1891), rodom Nemeec z Levoče, od r. 1838 farár v N. Ružbachoch. Srástoľ s tamojším slovenským ľudom, neúnavne pracoval na jeho mravnom a hmotnom povznesení. Horlil najmä za striezlivosť a v tom čase zakladal spolky striezlivosti a povzbudzoval kňazov k podobným podujatiam (z jeho školy vyšiel Michal Chlebák a Ján Jablonovský). Korponay stal sa slovenským Mathewom. Čím bol v Trenčianskej Štefan Závodník, tým bol na Spiši Ed. Korponay. Úsile zbaviť svoj ľud nemiernosti vtlačilo mu do ruky pero a on, hoci rodom Nemeec, písal po slovensky (Katolícke Noviny — nepodpisoval sa). Vo verši v bernoláčíne napísal knihu: „Pálenka, alebo rozličné, najvíc smutné obrazi pospolitého života vstred stolaťa XIX. v štyroch dejách Slovenskému národu, obzvlášťne ale všetkým ctihodným príteľom mírnosti poručené skrze jedného farára.“ Palárik o tejto Korponayovej knihe píše (Kat. Noviny, 29. V. 1852): „Pôvodca nemohol dačo užitočnejšieho pre ľud slovenský urobiť, jako tento výborný plod učenej Musy svojej na svetlo vydať a takú znamenitú „pálenku“ vo svojej spisovateľskej pálenici Slovákom vypáliť a do litrov naliať. Ona patrné svedectvo vydáva o jeho krásnych spisovateľských vlohách i o horúcej láske, ktorou srdce jeho k ľudu slovenskému horí“. Okrem článkov v Kat. Novinách ďalšie jeho spisy sú: „Katolícke sväzky, poručené mojim farnikom“ — Košice, 1874. Písal aj po latinsky a po nemecky. Jeho zásluhou je, že sa Ružbašania vykúpili zpod poddanstva. Literárne listy, r. I., č. 4—6. — Mišík uzaviera životom

pis Korponaya slovami: „škoda, preškoda takýchto samorostlých kresťanských charakterov a neohrozených priateľov slovenského ľudu najmä dnes, keď už tak málo je tých, čo by ich nasledovať chceli a mohli.“ Lit. listy, r. I., č. 6., str. 47.

- ³⁷ Literárny obzor, I., č. 6., str. 79.
- ³⁹ Na Korponayovu radu preložil do slovenčiny spis, „*Das bittere Leiden unseres Herrn Jesu Christi nach den Betrachtungen der gottseeligen Anna Katharina Emerich.*“
- ³⁹ Spiš. bisk. arch. č. 2322/1876.
- ⁴⁰ Sp. diec. arch. č. 840/1875. Skúšku složil 11. mája 1875 s dobrým a chvalitebným úspechom. List v archíve MS z 27. júna 1905, č. 85.
- ⁴¹ Mišík sa uchádzal o také fary, ktorých prideľovanie patrilo uhorskému kráľovi (Lubica, Sp. Belá, Vrbov, Sp. Nová Ves). Že ich nedostal, za to nemožno obviňovať len cirkevnú vrchnosť, ktorá pri ich udeľovaní nemala úplne voľnú ruku. Ináč treba poznamenať, že fary, o ktoré sa Mišík uchádzal, patrily k najlepším benefíciám spišského biskupstva, ktoré obyčajne udeľovali len zaslúžilým starším kňazom. Ale Mišík, keď po prvý raz žiadal Lubicu (pri uprázdnení r. 1900 žiadal ju znova), bol sotva desaťročným kňazom. Aj pri všetkých svojich vlastnostiach nemohol mať vtedy také zásluhy, ktoré by ho boly oprávňovali uchádzať sa o ľubickú faru. Prívčas stavané smelé požiadavky mladého kňaza vrchnosť nemohla brať dosť vážne a keď mu už raz zamietla žiadosť, ľahšie ho odmietla i neskoršie, keď už na to bol zaslúžilejší. — Mišík sa politicky hodne exponoval proti vtedajšiemu režimu. Je prirodzené, že vládny režim nedoprial mu také fary, na ktorých bol zainteresovaný. Tu je príčina Mišíkových neúspechov.
- ⁴² Mišík od nastúpenia vo Veľkom Hnilci r. 1874 až do konca svojho života každoročne dostával od spišských biskupov podporu v sume 200—300 zlatých, niekedy aj viac. Z biskupstva mu posielali aj omšové intencie. Popri skromných miestnych dôchodkoch, ktoré neboly menšie ako na mnohých iných spišských farách, mal Mišík aj mimoriadnu biskupskú výpomoc, ktorá sa nedostala každému duchovnému v podobnom hmotnom postavení.
- ^{42a} Roku 1880 chcel sa dostať do diakovarskej diecézy k Strossmayerovi, ale ho neprijal. Sp. diec. arch. č. 1881/1882.
- ⁴³ V Rusku jestvovaly vtedy rozličné, štátom podporované inštitúty, v ktorých účinkovali zahraniční ľudia, najmä z pomedzi slovanských národov. Popri snahe oboznamovať Rusov so západnou civilizáciou mali za cieľ šíriť aj ideu sjednocovania všetkých Slovanov (panslavizmus). Z Česka a zo Slovenska odchádzali najmä profesori, ktorí sa uchýlili v

spomínaných ruských inštitútoch. Mišík mohol mať medzi nimi viacerých známych, s ktorými udržiaval styky a ktorí ho vábili do Ruska. Často si písaval aj s bývalým profesorom ruštiny na levočskom gymnáziu, Silardom Hodobaym, ktorý emigroval do Ruska. Ruštinu už vtedy dosť dobre ovládal. Pravda, ako rímskokatolícky kňaz bol by sa v zamýšľanej funkcii vystavil nebezpečenstvu utradiť vieru, s čím aj sám počítal a na čo ho aj spišská cirkevná vrchnosť vážne upozornila (Sp. diec. arch. č. 1880/1882). Vzhľadom na jeho pravovernosť a pevnú oddanosť katolíckej Cirkvi nemožno predpokladať, žeby bol vážne myslel na svoju ruskú cestu. Skôr sa zdá, že chcel len postrašiť svojich predstavených, aby mu pomohli vyslobodiť sa z Hnilca. Napomenutie biskupa Čásku prijal a ľahko sa poddal.

⁴⁴ Štefan Janšák, *Andrej Kmeť*, Turč. Sv. Martin, 1942, str. 19.

⁴⁵ V liste, písanom Jozefovi Škultétymu, žaluje sa Mišík, „že mu asi 700 farníkov odišlo do Ameriky a tým povážlivo klesly jeho dôchodky“. Archív Matice Slov., č. 1283, LXXXIV, B.

⁴⁶ V diecéznom archíve niet stopy o tom, žeby bol žalobu odoslal do Ríma. Latinský koncept žalobného spisu bez udania dáta s vlastnoručne písaným prekladom je v archíve MS č. 85. Koncept žaloby poslal v sprievode listu zo dňa 27. júna 1905 Jozefovi Škultétymu a Hurbanovi Vajanskému, v ktorom ich uisťuje, že žalobu neodvolateľne postúpi do Ríma. Ale aj v tom prípade šlo len asi o také poďujatie, aké robil svojho času s cestou do Ruska. Mišíkovi šlo viac o to, aby dokázal svojim významným slovenským priateľom, že nie kánonická príčina hatí jeho postup, ale jeho slov. nár. orientovanie. Bolo to trochu herecké! Podobne treba vykladať aj tie čiastky listu (Škultétymu), v ktorých sa vyhráza, že v prípade nevypočutia „bude si hľadať cirkev, ktorá mu nebude macochou“. Mišík tu mohol myslieť len na to, že v prípade nevypočutia prejde zo spišského biskupstva do inej diecézy, ktorý úmysel viac ráz vyjadril spišským biskupom (Samassovi a Čáskovi). Úmysel apostázie, ktorú by tenor listu pripúšťal, je u Mišíka vylúčený. Celý jeho dovtedajší a aj neskorší život je dôkazom, že bol vo viere silný a mravne založený človek. Bol rozhodne rusofilom, ale voči pravoslávii cítil najväčšiu averziu (viď jeho cyrilometodské kázne). A s protestantizmom bolo to podobne. Otec mu bol evanjelikom, ale on modlitbou a poučovaním dotiaľ pracoval, kým otec neprestúpil do katolíckej Cirkvi (Sp. diec. arch. č. 2322/1876; 4128/1896).

⁴⁷ „Ráčte prosím upozorniť redakciu nášho znamenitého Národného Hlásnika, aby sa nedala nerozvažite strhnúť k tupeniu a znevažovaniu našich cirkevných predstavených; lebo tým

by škodila i sebe i nám slovenským kňazom. O černovskom nešťastí nie som tej mienky, ako daktoré naše časopisy, ba rozhodne zatracujem tých, čo za hromadné strieľanie ľudu robia zodpovedným biskupa Párvyho. Párvy dal rozkaz posvätiť kostol bez ohľadu na ľud a na farára Hlinku. Všetko poukazuje na to, že urobil tak na pokyn shora a on tak urobil, aby sa tam hore pre ohľady na Hlinku a jeho černovských filialistov neurobil nemožným u vlády maďarskej. Nariadeniu biskupovmu ohľadom času posviacky nemá kánonického práva protiviť sa ani farár (lebo biskup vo svojej diecéze je parochus parochorum), ani veriaci ľud. Hlinka bol by múdro urobil, keby bol pred svojím odcestovaním poučil svojich statočných rodákov v Černovej, aby sa posviacke kostola neprotivili, ak by ju biskup v jeho neprítomnosti nariadil... Že ľud nebol poučený, to bola veľká chyba, ktorú je ťažko vyhovoriť a ospravedlniť.“ Mišíkov list Andrejovi Halašovi zo dňa 18. novembra 1907. Archív MS, č. 19a 147.

⁴³ Sp. diec. arch. č. 1750/1908.

⁴⁹ Cirkevné vyznamenanie sa veľmi milo dotklo dlho zaznávaného Mišíka. Až s detskou radosťou to zvestoval svojim priateľom v Martine, Andrejovi Halašovi a Jozefovi Škultétymu. „Pán biskup ma uisťoval, že to nie je ostatné vyznačenie, ak sa budem tak držať, ako doteraz. Charakteristické je i to, že mi pán biskup sám poslal červený pás, kdežto ostatní dvaja vymenovaní konsitoriálni radcovia si museli sami zadovážiť také pásy. V Kapituli istý kanonik povedal pánu biskupovi, že moje vyznačenie urobilo dobrý dojem v celom biskupstve.“ Archív MS, č. 1283, LXXXIV, B. — Mišík odteraz sa už hrdo podpisuje celým titulom: správca fary, prísediaci sv. stolice spišskej a predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti.

⁵⁰ Čiastočné ochrnutie Mišíkovo dávali niektorí z jeho najbližšieho okolia do súvisu s černovskou tragédiou, ktorá ho vraj natoľko rozrušila, že nastala porážka. Lekársky nález pripisoval ochrnutie silnému fajčeniu, s ktorým Mišík musel prestať.

⁵¹ Mišíkovu poštu dôsledne kontrolovali. Preto si dával posielat dôvernejšie listy na osobitnú adresu. (Archív MS, č. 19a 147.) „Terajšie moje polozenie je veľmi ťažké. Nado mnou vždy visí Damoklov meč..., ale pritom neklesám na duchu...“ píše Halašovi.

⁵² List Ant. Susaya. Spiš. diec. arch. č. 1568/1915.

⁵³ Spiš. diec. arch. č. 567/1919.

⁵⁴ Keď došiel Mišík do Spišskej Kapitule, osadil sa v kanonickom dome č. 18, v ktorom býva teraz pôvodca tejto biografie.

- ^{54a} Na farskej budove v Hnilci, kde prežil Mišík svoj život, uložil Miestny odbor Matice slovenskej pamätnú tabuľu s nápisom: „Tu pôsobil i dožil sa oslobodenia národa Štefan Mišík, r.-kat. kňaz, slovenský spisovateľ, predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti, vzácny milovník svojho ľudu a rodnej zeme 1843—1919.“ Pri slávnosti odhalenia pamätnej tabule bol prítomný a mal i prejav J. E. ndp. Ján Vojtaššák, biskup spišský. Mišíkove zásluhy o slovenskú kultúru zhodnotil tajomník MS, Štefan Krčméry. (Z histórie fary v Hnilci.)
- ⁵⁵ Nár. Nov., r. IV., č. 111.
- ^{55a} Hnilec dnes nie je tou zastrčenou dedinkou, akou bol za farárovania Mišíkovho. Hnilec teraz leží pri železničnej tepne: Margecany—Červená Skala. Popod okná hnileckej fary premávajú vlaky.
- ⁵⁶ „Listy zo Spiša“ v Nár. Nov., r. XII., č. 140.
- ⁵⁷ Tamže.
- ⁵⁸ „Listy zo Spiša“ v Nár. Nov., r. XII., č. 140.
- ⁵⁹ Tamže.
- ⁶⁰ „Listy zo Spiša“ v Nár. Nov., r. XII., č. 141.
- ⁶¹ „Štatistika a spoločnosť“. Nár. Nov., r. XII., č. 142.
- ⁶² „Slovo o našej situácii“. Nár. Nov., r. XVI., č. 79.
- ⁶³ Tamže.
- ⁶⁴ „Maďarský liberalizmus“. Nár. Nov., r. V., č. 111.
- ⁶⁵ „Slovenská emigrácia“. Nár. nov., r. XIV., č. 17.
- ⁶⁶ „Pýcha pred úpadkom“. Nár. Nov., r. XIII., č. 142.
- ⁶⁷ Tamže.
- ⁶⁸ „Veliký stavec“. Nár. Nov., r. XXIII., č. 95, 96.
- ⁶⁹ V „Karpathen Vereine“ vychádzaly články, v ktorých akýsi Siegmeth sa posmieval nižšej slovenskej kultúre v porovnaní s kultúrou spišských Nemcov.
- ⁷⁰ „Listy zo Spiša“. Nár. Nov., r. XVIII., č. 98. — Mišík poukazuje na vyššiu úroveň slovenského časopisectva, než majú časopisy uhorských Nemcov alebo aj Maďarov. N. N., r. XVIII., č. 100.
- ⁷¹ „Listy zo Spiša“. Nár. Nov., r. XIII., č. 116.
- ⁷² „Listy zo Spiša“. Nár. Nov., r. XIII., č. 117.
- ⁷³ „Voľby a duchovenstvo“. Nár. Nov., r. III., č. 49.
- ⁷⁴ „Listy zo Spiša“, Nár. Nov., r. XIII., č. 117.
- ⁷⁵ Tamže.
- ⁷⁶ Nár. Nov., r. XIII., č. 118.
- ⁷⁷ Nár. Nov., r. XIII., č. 142.

- ⁷⁸ H r a d s z k y J ó z s e f, *Szepesvármegye helységnevei*, Lőcse, 1887.
- ⁷⁹ B á r d o s y, *Supplementum Anal. Scep.*, Levoča, 1802, s. 91.
- ⁸⁰ Sborník MSS, r. III.
- ⁸¹ Sborník MSS, r. III.
- ⁸² *Magyarországi Kárpát Egyesület évkönyve*. Kassa, 1874, 38.
- ⁸³ ČMSS, r. II., č. 5.
- ⁸⁴ Tamže.
- ⁸⁵ Tamže.
- ⁸⁶ H r a d s z k y, *A XXIV. királyi plébános testvérelete és a reformáció a Szepességen*. Miskolcz, 1895; S v á b y F r i g y e s, *A lengyelországnak elzálogosított XIII. szepesi város története*, Lőcse, 1895.
- ⁸⁷ Sbor. MSSp., I., 1896.
- ⁹⁸ Tamže.
- ⁸⁹ Kalendár Nár., IV., 1896; Nár. Nov., r. XIV., č. 90.
- ⁹⁰ *Z prítomnosti a minulosti Spiša*. Nár. Nov., r. XIV., č. 88.—91.
- ⁹¹ Nár. Nov., r. XIV., č. 91.
- ⁹² Slov. Pohľady, XV., 382, 500.
- ⁹³ Slov. Pohľady, XV., 382, 500.
- ⁹⁴ SP, XV., 625.
- ⁹⁵ *Piesne ľudu slovenského*, I., Turč. Sv. Martin, 1898.
- ⁹⁶ Sbor. MSSp., r. XIV.—XIX.; Časopis MSSp., r. 1909 —14.
- ⁹⁷ Tovaryšstvo I., r. 1893, s. 278.
- ⁹⁸ Tovaryšstvo I., r. 1893, s. 279.
- ⁹⁹ Viď Š t e f a n J a n š á k, *Andrej Kmeť*, Turč. Sv. Martin, 1942, str. 60.
- ¹⁰⁰ Z reči, ktorou Mišík otvoril 16. valné shromaždenie MMSp., ČMSSp., r. XII., č. 4.
- ¹⁰¹ Z reči Mišíka na sedemnástom val. shrom. MSSp. ČMSSp., r. XIII., č. 3.
- ¹⁰² Nár. Nov., r. XXIII., č. 98.
- ¹⁰³ ČMSSp., r. XIII., č. 3.
- ¹⁰⁴ Tovaryšstvo I.—III.
- ¹⁰⁵ C z a m b e l, *Slov. reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov*, Turč. Sv. Martin, 1906, str. 247.
- ¹⁰⁶ Viď: *Spišský kňazský seminár v min. a prít.*, Spiš. Kapitula, 1943, Štúdia od Dr. Jozefa Špirku, str. 101.
- ¹⁰⁷ *Mons. S. Martini*, štúdia J. Kútnika, *Zástoj kat. hierarch.*, 142.

- ¹⁰⁸ Pútnik Svätovojtešský, r. 1902, str. 83.
- ¹⁰⁹ Nár. Nov., r. IV., č. 111.
- ¹¹⁰ Spiš. diec. arch. č. 1880/1882.
- ¹¹¹ List z 31. aug. 1882. Spiš. diec. arch. č. 1881/1882.
- ¹¹² Mišík, *Kostol a fara v Hnilci*, Turč. Sv. Martin, 1895, str. 11.
- ¹¹³ Deputácia veriacich z Hnilca na čele s farárom Mišíkom navštívila grófa Andrásiho v Betliari a žiadala ho o konfes. školu. Mišíkove dôvody tak zapôsobily na grófa, že deputácii odpovedal v šarišskej slovenčine takto: „Ja znam, že še človek i v štátnej škole môže naučic užitočne veci, ale predovšetkym je potrebne, aby še človek naučil svojho Boha poznac. Ta i ja budzem ľem za taku školu.“ Podľa relácií M. Pajdušáka.
- ¹¹⁴ Spiš. diec. arch. 2640/1908.
- ¹¹⁵ Spiš. diec. arch. 952/1909.
- ¹¹⁶ Archív MS, č. 19a, 147.
- ¹¹⁷ Vo vzťahoch k ľudu je Mišík úplnou protivou Kmeťovou. Kmeť ako by bol poznal dvojaký ľud: jeden abstraktný, zidealizovaný, a druhý skutočný. Prvý budoval minulosť, vložil do nej svoju múdrosť, statočnosť a stvoril diela, ktoré aj dnes obdivujeme. Tento zidealizovaný ľud Kmeť oslavuje. A druhý ľud, to sú jeho preňčovskí farníci, ktorí nemajú porozumenie pre vedecké práce svojho duchovného otca, ktorí mu kradnú obilie v poli a ovocie v záhradách a správajú sa k nemu neslušne. Tento ľud nemal rád (porovnaj: Št. Janšák, *Andrej Kmeť*, Turč. Sv. Martin, 1942, s. 19). Mišík nerozoznával medzi ľuďom, ktorý sa mu ozýva v hnilleckých pesničkách, porekadlách a bájkach, a medzi tým skutočným ľuďom, uprostred ktorého žije. Vedel sa povzniesť nad každodenné chyby a ľudské krehkosti svojich farníkov, miloval ich aj pri ich všetkých nedokonalostiach.
- ¹¹⁸ *Kázeň o sporiadanosti viery*. Kazateľňa, r. 1885, s. 223.
- ¹¹⁹ *Apoštolovia Slovanov a Rím*. Kazateľňa, r. 1882, s. 238.
- ¹²⁰ Cyrill a Method, r. XVII., č. 6.
- ¹²¹ Št. Mišík, *Biblický dej potopy* (zo stanoviska vedeckého dľa Kalmeta, Bosizia a iných), Turč. Sv. Martin, 1879, 80, 92 str. — Úvod.
- ¹²² Spiš. diec. arch. č. 1789/1872.
- ¹²³ Ján Pöstényi, *Dejiny Spolku sv. Vojtecha*, Trnava, 1929, str. 57.
- ¹²⁴ Tamže, str. 54.
- ¹²⁵ Spiš. diec. arch. č. 4880/1904.
- ¹²⁶ Spiš. diec. arch. č. 4880/1904, 1057/1890; Arch. MS, č. 19a, 147. List Halašovi z 18. nov. 1907.

- ¹²⁷ Keď musel poukázať na bitkárstvo, surovosť a opilstvo svojich farníkov, takto ich zastával: „Ľud tento nebol by zlý, keby tu bolo nejakej pomoci od vrchnosti proti výstupníkom. Ale keď vrchnosti, nakoľko zkusil som za 12 a pol roka, záleží na tom, aby podriadený ľud nestal sa mravným a poriadku milovným, lebo by tak prestaly žaloby a s týmto i podarúanky, preto, hoci farár žiada, vrchnosti veľmi zriedka mu pomáhajú... Vrchnosti takrečeno schválne nepomáhajú zlosť ľudu... mravné nedostatky ľudu z veľkej časti nutno pripisovať strašnej nedbalosti svetskej vrchnosti...“ Mišík, *Kostol a fara v Hnilci*, Turč. Sv. Martin, 1895, s. 15. — Ďalej „*Listy zo Spiša*“, Nár. Nov., r. XIII., č. 116, 117.
- ¹²⁸ V Hnilci sa dolovala kobaltoniklová ruda a výpary jedovatej arzénovej kyseliny veľmi škodlivo pôsobily na rastliny, včely (Mišíkovi vyhynuly všetky) a aj na ľudské zdravie. Tieto výpary Mišík ťažko znášal. Ale potešoval sa: „predsa tento podnik živí môj biedny slovenský ľud, a čo by si tu on počal, keď by nebolo ani toho podniku; a zanikol by aj tento prameň dôchodku?“ Nár. Nov., r. IX., č. 23.
- ¹²⁹ Spiš. diec. arch. č. 1958/1872.
- ¹³⁰ Arch. MS, č. 85; Koncept sťažnosti pre Sv. Otca.
- ¹³¹ Nár. Nov., r. XIX., č. 72; Spiš. diec. arch. č. 993/1898.
- ¹³² Niektoré časopisy (Alkotmány) predplácal mu sám biskupský úrad. Spiš. diec. arch. č. 4880/1904.
- ¹³³ Spiš. diec. arch. z r. 1879.
- ¹³⁴ Spiš. diec. arch. č. 2747/1883.
- ¹³⁵ Nár. Nov., r. XIII., č. 117.
- ¹³⁶ Článok „*Vypovedia nás zo škôl*“, Nár. Nov., r. XVIII., č. 69.
- ¹³⁷ Arch. MS, č. 19a 147. List A. Halašovi zo dňa 18. nov. 1907.
- ¹³⁸ „Pána farára Hlinku cením si vysoko ako kňaza a národovca; ale s jeho taktikou nebol som uzrozumený. Ja by som ho radšej videl ako ružomerského farára uprostred svojich 10.000 ovečiek, ako na mučedelnických vavrínoch odpočívať v Segedíne. Povie mi dakto, že pravda naša hodná je obetí a žalárov. To je všetko ideálne krásne v theorii, no v praxi bolo by lepšie, keby sme mali viac opatrných delníkov na dedičnej roli národa, ako hrdinských trpiteľov a nevoľníkov v žalároch.“ List Halašovi zo dňa 18. nov. 1907. Arch. MS.
- ¹³⁹ Duchovný Pastier, I., 1917-18, s. 438.

nádej v lepšiu budúcnosť a starostlivo sa snažil zachovať národu všetko, čo patrilo k jeho svojrázu. Bol úprimným hlásateľom slovanskej vzájomnosti a záruku slovanskej budúcnosti videl v priateľstve s veľkým ruským národom.

Slovenskú muzeálnu spoločnosť, založenú Andrejom Kmeťom, viedol ako druhý predseda a neporušenú ju odovzdal do rúk oslobodeného národa. Aj Spolok sv. Vojtecha mal v Štefanovi Mišíkovi svojho najspoločlivejšieho pracovníka v ťažkých časoch.

Vo vydávaní takýchto životopisov katolíckych dejateľov z minulosti bude Spolok sv. Vojtecha pokračovať a v najkratšom čase v tejto serii vyjde životopis Júliusa Plošica, ktorý je práve v tlači.